

TÜRK SİVİL MİMARİSİNİN EN ESKİ YAPILARINDAN AMCAZADE HÜSEYİN PAŞA YALISI'NIN TARİHİ SERÜVENİ

Murat YILDIZ*

Özet

Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı, 1699 veya daha önceki bir tarihte, Veziriazam Amcazade Hüseyin Paşa tarafından Anadoluhisarı civarında inşa ettirilmiştir. Meşruta Yalı, Kırmızı Yalı, Direkli Yalı, Köprülü Yalısı olarak da anılan bu yalı, Boğaziçi'ndeki en eski Osmanlı dönemi yapılarından birisidir. Amcazade'nin vakfyesinin verdiği bilgiye göre bahsedilen yerde birçok yapı grubuyla birlikte inşa edilen yalı, klasik sivil mimarimizin eşsiz örneklerinden birisidir. Vaktiyle yalıda birçok yerli ve yabancı devlet adamlarının ağırlanmış olması, yapının siyasi olarak da önemli bir mekân olduğunu göstermektedir. Tarihi süreç içerisinde birçok tamir gören yalının sadece divanhanesi, havuzu, mutfagi ve iki hamamı ayakta kalabilmiştir. Günümüzde yalının restorasyon çalışmalarına yeniden başlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı, Köprülü Yalısı, Meşruta Yalı, Kırmızı Yalı, Direkli Yalı.

THE HISTORICAL ADVENTURE OF THE YALI OF AMCAZADE HÜSEYİN PASHA, ONE OF THE OLDEST STRUCTURES IN TURKISH CIVIL ARCHITECTURE

Abstract

The Yali of Amcazade Hüseyin Pasha was built in the vicinity of Anadoluhisarı in 1699 or an earlier date by Grand Vizier Amcazade Hüseyin Pasha. This Yali, which also called as the Stipulated Yali, the Red Yali, the Columned Yali, the Köprülü Yali, is one of the oldest structures of the Ottoman period on the Bosphorus. The yali, according to the information in the Amcazade's charter of waqf, was built with many structure groups in which was mentioned above, is one of an unique sample of our classical civil architecture. Having been entertained numerous native and foreigner statesmen in yali shows that the yali was also an important place politically at the proper time. The yali was

* Dr., muratyildiz75@gmail.com

repaired many times in the historical period and today only its divanhane, kitchen, little basin and two baths remain standing. The restoration of yali has begun again in our time.

Key words: The Yali of Amcazade Hüseyin Paşa, the Stipulated Yali, the Red Yali, the Columned Yali, the Köprülü Yali.

Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı, eski Türk evlerinin özelliklerini gerçeğe uygun bir şekilde yansıtan bir yapıdır¹. Klasik Türk sivil mimarisi ve süsleme sanatının günümüze kadar gelebilen son örneklerinden birisi olması² sebebiyle Abdülhak Şinasi Hisar yalısı, tarihî, mimarî ve bediî değeri bakımından Boğaziçi'nin korunmaya değer en kıymetli on yalısı arasında sayar³. Bugüne kadar yalının mimarî ve sanatsal özellikleri hakkında birçok makale ve kitap yayımlandığından dolayı yalının bu özelliklerinden fazla bahsetmeyeceğiz. Bu çalışmamızda ağırlıklı olarak yalının inşa tarihi, üniteleri, hukuki statüsü, vaktiyle siyasî bir mekân olarak taşıdığı önem, geçirdiği onarımlar ve günümüzdeki durumu gibi hususları ele alacağız.

Meşruta Yalı⁴, Kırmızı Yalı⁵, Direkli Yalı⁶ ve Köprülü Yalısı⁷ olarak da bilinen Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı Boğaziçi'nin en eski yalısı olup⁸,

¹ Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 2004, s. 610.

² Süheyl Ünver-Sedad Hakkı Eldem, *Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul 1970, s. 3 (Bu eserin sayfa numaraları olmayıp, burada verdiğimiz numaralar tarafımızdan konulmuştur).

³ Diğer yalılarsa Kuzguncuk'taki Fethi Paşa Yalısı, Beylerbeyi'ndeki Hasip Paşa Yalısı, Kandilli'deki Ostrorogların Yalısı ile Kıbrıslı Mehmed Paşa Yalısı, Körfez'deki Prenses Rukiye Hanım Yalısı, Kanlıca'daki Rasim Paşa Yalısı, Baltalimanı'ndaki Mediha Sultan Sarayı, Emirân'daki Şerifler Yalısı ve Yeniköy'deki Said Halim Paşa Yalısı idi (Abdülhak Şinasi Hisar, "Boğaziçi Yalılarında Dair", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, 4, 1958, s. 37).

⁴ Cahide Tamer, "Anadoluhisarında Meşrûta Yalı, Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı", *İstanbul Ansiklopedisi*, II, Reşat Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay Yayını, İstanbul 1959, s. 823; Abdülhak Şinasi Hisar, "Anadoluhisarı'nda Köprülüler Yalısı", *Hayat Mecmuası*, 27, 1954, s. 8; Süheyl Ünver, "Boğaziçi'nde Güzellerin Güzeli", *Milliyet Gazetesi*, 22.08.1952. Orhan Erdenen, *Boğaziçi Sahilhaneleri I: Anadolu Yakası*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2006, s. 138.

⁵ D.A.S. "Amca Hüseyin Paşa Yalısı", *Milli Mecmua*, VI-68, 1926, s. 1098-1099; Sami Boyar, "The Yalı of Amcazade Hüseyin Paşa", *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 33/312, 1972, s. 30; Cahide Tamer, "Bir Tanığın Seyir Defterinden: Cahide Tamer'in Uzun Yolculuğu", *İstanbul'dan Göreme'ye Kültür Mirasımız*, Milliyet Yayını, 9. Fasikül, 02.02.1984, s. 69.

⁶ MM.H.Saladin – René Mesguich, *Le Yali des Keupruli a Anatoli Hissar Asiatique du Bosphore*, Société des Amis de Stambol, Paris 1915; Hisar, "Anadoluhisarı'nda Köprülüler Yalısı", s. 8; Nezh Uzel, "Köprülüler Yalısı", *Hayat Tarih Mecmuası*, II-8, 1965, s. 89; MM.H.

Kanlıca Körfezi ile Anadoluhisarı arasında yer almaktadır. Boğaziçi'nin geniş cepheli ve tepelere doğru uzanan arka bahçeli yalılarında⁹ birisi olarak inşa edilen yalının yapım tarihi hakkında farklı rivayetler bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar yalının inşaatının 1697'de¹⁰ bitirildiğini söylerken, bazıları 1698¹¹, bazıları 1699¹², bazılarıysa 1701-1702'de¹³ bitirildiğini söylemektedir. Kanaatimizce bunlardan en doğrusu 1699 tarihidir. Zira yazdığı mısralarla devrindeki birçok olaya tarih düşmek suretiyle bu husustaki maharetini sergileyen Nazım¹⁴, yalı için yazdığı şiirinde, inşaatın bitirilme tarihini H. 1111 olarak verir¹⁵. Amcazade Hüseyin Paşa'nın sadareti döneminde hayatta olan

Saladin – René Mesguich, “Anadolu Hisarı'ndaki Köprülü Yalısı”, çev. Elif Gökteke, *P Dünya Sanatı Dergisi*, 19, 2000, s. 130.

⁸Uzel, “Köprülüler Yalısı”, s. 89; Erdem Yücel, “Değerli Bir Vezir'den Kalabilen Eserler: Amcazade Hüseyin Paşa ve Mimari Eserleri”, *Tarih Konuşuyor*, VI-34, 1966, s. 2832; Erdem Yücel, “Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı”, *Turizm*, XII-95, 1969, s. 20; Boyar, “The Yalı of Amcazade Hüseyin Paşa”, s. 30; Halûk Y. Şehsuvaroğlu, *Boğaziçi'ne Dair*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul 1986, s. 336; Hasan Kuruyazıcı, “Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı Kendi Gidiyor, Adı Kalacak”, *Yapı (Mimarlık, Tasarım, Kültür, Sanat)*, 258, 2003, s. 70. Orhan Erdenen ise, yalının Boğaziçi'nin en eski ikinci yalısı olduğunu söylemektedir (*Boğaziçi Kendini Anlatıyor*, Kitabistanbul, İstanbul 2007, s. 425).

⁹Sedad Hakkı Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, II, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul 1974, s. 151; Sedad Hakkı Eldem, “Boğaziçi Anıları”, *İstanbul Armağanı 2: Boğaziçi Medeniyeti*, haz. Mustafa Armağan, İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul 1996, s. 48. Amcazade Yalısı'nın Hekimbaşı Yalısı ile Kâni Bey ve Zarif Mustafa Paşa yalıları arasında bulunan uzun bir kıyı şeridi üzerinde yer aldığına dair bk. Sedad Hakkı Eldem, *Boğaziçi Yalıları II-Anadolu Yakası*, *The Yalis of The Bosphorus Anatolian Side*, Vehbi Koç Vakfı, İstanbul 1994, s. 74-75.

¹⁰ Hisar, “Anadoluhisarı'nda Köprülüler Yalısı”, s. 8.

¹¹ Yücel, “Değerli Bir Vezir'den Kalabilen Eserler: Amcazade Hüseyin Paşa ve Mimari Eserleri”, s. 2832; Yücel, “Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı”, s. 20.

¹² Tamer, “Anadoluhisarında Meşrûta Yalı, Amucazâde Hüseyin Paşa Yalısı”, s. 823.

¹³ Semavi Eyice'nin, yalının inşaatının bitim tarihi için sıraladığı rivayetlerden birisinin 1113/1701-1702 tarihi olduğuna dair bk. “Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, III, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1991, s. 11.

¹⁴ Bu tür örnekler için bk. *Dîvân-ı Belâğat-Umvân-ı Nazım*, Takvimhane-i Amire, İstanbul 1257, s. 129-145, 248, 487-497. Bu dönemin şairleri arasında ebced hesabıyla tarih düşürmenin yaygın bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır. Devrin en önemli şairlerinden biri olan Nabi'nin de bu usulle birçok durum ve olay hakkında tarih düşürdüğüne dair bk. *Nâbî Dîvânı*, I, haz. Ali Fuat Bilkan, MEB Yayınları, Ankara 1997, s. 179-362.

¹⁵ “Gâzî Hüseyin Paşa ya'nî vezîr-i a'zam / Dâdâr-ı dâd-güster düstür-i kâr-fermâ / Çarh-ı sa'âdet üzere yektâ meh-i cihân-tâb / Burc-ı şerefde rahşân hurşid-i âlem-ârâ / Mi'mâr-ı tab'-pâki deryâya karşı yapıdı / Bir böyle hürrem-âbâd-ı mâ'avâ-yı hâlet-efzâ / Güyâ bu tarh-ı ra'nâ bir şüh-i bî-bedeldir / Çıkmış kenâra eyler rindâne seyr-i deryâ / Eyvân-ı ser-bülendden seyr eyleyüb Acem'i / Geçse yere hayâdan tâk u revâk-ı Kısra / Âlî binâ-yı zîbâ kâşene-i zer-endüd / Vâlâ-makâm-ı dilkeş bünyâd-ı rûh-bahşâ / Didi Nazım hâtif-i târîhini bu tarhın / **Bahr üzere tarz-ı zîbâ cây-ı Hüseyin Paşa = 1111**” (*Dîvân-ı Belâğat-Umvân-ı Nazım*, s. 131). Bu mısrayı oluşturan harflerin toplamının 1111 ettiği, gerek eserin 1257/1841 yılında basılan nüshasında mısranın

Nazîm'in¹⁶ devrin Sadrazamı'na ait inşaatı bitmiş yalı için farklı veya yanlış bir tarih yazması elbette düşünülemez. Sadrazam'ın da yalısı için yazılan bu şiirden haberdar olduğunu söylemek mümkündür. Şayet düşülen tarih inşaatın bitim tarihinden farklı olsaydı, Amcazade'nin onu düzeltirmiş olması gerekirdi. Dolayısıyla Miladî karşılığı 29 Haziran 1699-17 Haziran 1700 tarihi olan Hicrî 1111'in 1699'a denkliğini kabul etmek ve inşaatın bu tarihte bitirildiğini söylemek doğru bir yaklaşım olur.

Aşağıda ayrıntılı olarak bahsettiğimiz yalıda Avusturya elçisine 29 Nisan 1700 (10 Zilkade 1111) ve Lehistan elçisine 15 Haziran 1700 (27 Zilhicce 1111)'de verilen ziyafetler de, yalının inşaatının bu tarihten önce bitirilmiş olması gerektiğine işaret eder. Bu tarihte devletin içinde bulunduğu durum, gücünün, ihtişamının ve büyüklüğünün mağlup olunan devletlerin temsilcilerine gösterilmesini gerektiren bir durumdu. Bu süreç bir bakıma, devletin savaş meydanlarında kaybedilen prestijinin diplomasi ve protokol alanında yeniden kazanılması süreciydi¹⁷. O yüzden 26 Ocak 1699'da imzalanan Karlofça Antlaşması¹⁸ sonrası, antlaşmanın teyidi için İstanbul'a gelecek olan Kutsal İttifak devletleri elçilerinin, devletin şanına yakışacak bir şekilde en yüksek makamdaki memur tarafından ağırlanması, devletin prestiji açısından önem taşımaktaydı. Her ne kadar elçilerin padişaha ait mekânlarda ağırlanması

karşısına rakamla yazılmış olmasından, gerekse bizim hesaplamamızdan anlaşılmaktadır. (Harflerin ebced hesabındaki sayısal değerleri için bk. Muharrem Mercanlıgil, *Ebced Hesabı*, Doğu Matbaası, Ankara 1960, s. 23-24).

¹⁶ Nazîm'a dair daha ayrıntılı bilgi için bk. Mehmet Şimşek, *Yahyâ Nazîm Dîvânı (III. Dîvân)*, (İnceleme-Metin), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2007 (Yüksek Lisans Tezi), s. 4-20.

¹⁷ Bu sürecin daha iyi anlaşılabilmesi için Amcazade'nin sadaretinin ilk yıllarına rastlayan Karlofça barış görüşmeleri sürecine bakmak gerekir. Bu hassas süreçte Osmanlı devlet erkânı ve tarihçileri, diplomasi ve protokolle ilgili her hususa büyük bir anlam yükler ve müttefik devletlerin temsilcilerine kabul ettirilen her ayrıntıyı önemli bir başarı olarak takdim ederlerdi. Meselâ elçilik heyetlerinin birbirlerine takdim ettikleri mektuplardan, Osmanlı heyetine ait olan mektubun zarf ve kâğıdının dahi Avusturya heyetinininkinden ne kadar üstün olduğu hususundaki abartılı anlatım, bu hususa tipik bir örnek teşkil eder. Sürecin neredeyse her aşamasında gözlemlenen bu tutum, onların, protokol ve diplomasiye dair en küçük bir detaydaki üstünlükle, mağlubiyet psikolojisini silme gayretini yansıtır. Bu bir bakıma "her ne kadar mağlup bir devlet konumundaysak da yine de en üstünü biziz" psikolojisinin tezahüründen ibarettir (Bu sürece dair ayrıntılı bilgi için bk. Bakkâlzâde Defterdâr Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât*, haz. Abdülkadir Özcan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 652-672; *Anonim Osmanlı Tarihi (1099-1116/1688-1704)*, haz. Abdülkadir Özcan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 135-138; Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretnâme (1106-1133/1695-1721)*, Tahlil ve Metin, haz. Mehmet Topal, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2001, s. 382-408, 418-419 [Yayımlanmamış Doktora Tezi]).

¹⁸ Abdülkadir Özcan, "Karlofça Antlaşması", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2001, s. 507.

suretiyle devletin ihtişamını rakip devlet temsilcilerine göstermek mümkünse de, ağırlanacakların birer memur olmalarından dolayı bunun, padişahın bir memurunun sahip olduğu mekânlarda ve onun imkânlarıyla gerçekleştirilmesi daha da etkili olacaktır. O tarihte Sadrazam'ın önemli misafirlerini ağırlayacağı İstanbul'daki başlıca mekânları Molla Gürani'deki konağı, Eyüp'teki sarayı ve Anadoluhisarı'ndaki söz konusu yalısıyla akrabasından devlete kalan Kâğıthane'deki Kara Mustafa Paşa Yalısı'ydı. Bunlardan Anadoluhisarı'ndaki yalının tercih edilmiş olması, bütün eklentileri ile oranın inşaat faaliyetleriyle çevre düzenlemesinin bahsedilen tarihten önce ya da en geç o tarihte bitirildiğini, dolayısıyla davet için tercih edilen sorunsuz bir mekân hâline geldiğini göstermektedir. Çünkü ağırlamanın yapılacağı alternatif mekânlar olduğu hâlde, henüz inşaatı bitmemiş bir mekânın seçilmesi, teşrifata aşırı derecede önem veren¹⁹ devletin ihtişamına hâlel getirebilecek bir durum meydana getirebilirdi. Dolayısıyla ne zaman başladığını henüz tespit edemediğimiz yalının inşaat faaliyetleri, 1699'da ya da bundan daha önceki bir tarihte bitirilmiş olmalıdır.

Bazı araştırmacılar, yalının inşa tarihi bağlamında bahsettikleri kaynaklardan biri olan ve yalıtı vakıf malı hâline getiren vakfiyenin 1700 (1112) tarihli olduğunu söylüyorlarsa da²⁰, bu iddia bir yanılgıdan kaynaklanmaktadır. Bunu ifade eden araştırmacılar, muhtemelen Paşa'nın sağlığında yazdırdığı dört vakfiyeden üçünün, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nin 502 numaralı defterinde art arda kayıtlı olmasından dolayı onları tek vakfiye ve onlardan ilkinin tarihini de vakfiyenin tarihi zannedip böyle bir yanılgıya düşmüşlerdir. Oysa bu defterde sırasıyla 16 Aralık 1700 (5 Receb 1112) tarihli asıl vakfiye (s. 1-16/16-27)²¹, Eylül 1701 (Rebiyülâhır 1113) tarihli zeyl vakfiye (s. 7/22) ve 20-29 Ocak 1702 (Evâhır-ı Şaban 1113) tarihli vakfiye (s. 13-17/28-32) olmak üzere üç ayrı vakfiye bulunmakta olup, bunlardan yalıtı vakıf malı hâline getireniyse sonuncu vakfiyedir²². Amcazade, birçok mülküyle birlikte yalıtı, vakfının tescil işlemi için vekil tayin ettiği kethüdası Hasan Ağa vasıtasıyla, Rumeli Kadıaskeri Ali Efendi'nin başkanlığındaki mahkemede, Reissülküttap Mehmed Ramî Efendi, Muhasebe-i Evvel kâtiplerinden Ali Efendi, yazı ve kalem erbabından İbrahim Efendi, müderrislerden Mehmed

¹⁹ Dündar Alikılıç, "Osmanlı Saray Teşrifâtı ve Törenleri", Türkler, IX, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 875.

²⁰ Eyice, "Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı", s. 11; Tamer, "Anadoluhisarında Meşrûta Yalı, Amucazâde Hüseyin Paşa Yalısı", s. 823.

²¹ Defterin, /'den önceki sayfa numaraları eski, sonraki numaralarıysa yeni rakamlarla yazılanları belirtmektedir.

²² *Amcazâde Hüseyin Paşa Vakfiyesi (AHPV)*, s. 1-17/16-32.

Efendi, evrak kâtibi Tezkereci Osman Efendi, es-Seyyid İsmail Efendi, Kethüda-yı Sadr-ı Rum Ali Efendi, es-Seyyid Mehmed Emin Efendi, İsmail Çelebi, Tezkereci-i Evvel Mustafa Efendi, Muhzır Mustafa Ağa ve eski Babadağı kadısı Ahmed Efendi huzurunda yazılan 20-29 Ocak 1702 (Evâhır-ı Şaban 1113) tarihli vakfiyeye vakfeder (Figür 7). Vakıf mülkü hâlini alan bu yalının kullanım hakkı evlâd-ı vâkıfa tahsis edildiğinden dolayı yalıya *meşrûta yalı* da denirdi.

Yalı, 1702’de vakıf malı hüviyeti kazanmış olmasına rağmen, Paşa’nın 22 Eylül 1702 (29 Rebiyülâhır 1114)’de ölümü üzerine bütün menkul ve gayrimenkul mallarına el konulduğu gibi buraya da el konulur. Evlâd-ı vâkıfın Molla Gürani’deki konak ve Eyüp’teki sarayla birlikte buranın söz konusu vakfiyeye “*evlâd-ı evlâda meşrûta*” olduğunu beyan edip itiraz etmesi üzerine, çıkan yeni bir hatt-ı hümayunla bu mülklerin müsaderesi işlemi durdurulur. Ferman gereği, Ekim 1702 (Cemaziyülevvel 1114)’den beri yalının devlet adına zabtı için burada bulunan bostancılar geri çekilerek, adı geçen yerler, el konulduğu tarihten yaklaşık olarak beş ay sonra 31 Ocak 1703 (13 Ramazan 1114)’te Amcazade’nin varislerine iade edilir²³.

Amcazade’nin, 1702’de vakfettiği Anadoluhisarı’ndaki mülkü zannedildiği gibi sadece bu yalıdan ibaret değildir. Vakfiyesinin verdiği bilgiye göre burada, kıyıdaki yalısının dışında Paşa’ya ait iki yapı grubu daha vardı. Bunlardan birisi, Dolabıpınar Yolu’na paralel olarak kıyıdaki yapı grubuna doğru uzanırken, diğeryse yalının arkasındaki tepelere doğru uzanan korusunun içinde yer alırdı. Tanımlamada kolaylık sağlamak ve anlatımda karışıklığı engellemek için bu yapı gruplarından kıyıdakinden birinci grup, Dolabıpınar Yolu’nun yanındaki düzlükte yer alanından ikinci grup ve korudakindense üçüncü grup olarak bahsedeceğiz.

Vakfiyede birinci ve ikinci yapı gruplarından iki ayrı yalı olarak bahsedilir. Vakfedildiği tarih olan 1702’de birinci yapı grubunun bir tarafında baştanbaşa deniz bulunurken, bir tarafında Nasuh Beşe’nin zevcesi Saime Hatun’un yalısı, bir tarafında eski Edirne kadısı Mecdî Mehmed Efendi’nin yalısı ve diğer tarafındaysa yol bulunurdu. İçteki duvarlarla çevrili bölüm ve dıştaki duvarlarla çevrili bölüm olmak üzere iki bölümden oluşan kıyıdaki bu yalının dış bölümünde üç sofalı yüksek bir oda, iki köşk, dört oda, iki tahtanî oda, iki su kuyusu, içinde köşk bulunan bahçe, üç bekçi odası, üzerinde iki oda bulunan limanla mutfak ve kiler bulunurdu. İç bölümdeyse yarım sofalı büyük

²³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maliyeden Müdevver Defterler (MAD), nr. 5362, s. 265 (29 Rebiyülâhır 1114/22 Eylül 1702). Molla Gürani’deki evin Paşa’nın çocuklarına meşrut olduğuna dair yine bk. BOA, Cevdet Evkaf (C.EV), nr. 10186 (Tarihsiz).

bir oda, mabeyn odası, küçük oda, iki sofa, tahtanî iki oda, kiler, mutfak, iki halvetli hamam, camekân, kenef ve bahçesi olan bir yalı yer alırdı.

Vakfiyede iç ve dış bölüm olarak geçen yerlere, mevcut bilgiler çerçevesinde açıklık getirmek gerekirse, iç bölüm güneydeki yapıların bulunduğu kısım; dış bölümse, içinde divanhaneyle kayıkhaneye de bulunan ve selâmlık olarak da ifade edebileceğimiz kuzeydeki bölüm olmalıdır. Çünkü yalının günümüze kadar gelen ve en değerli parçası olan divanhanesi genellikle bir kabul salonu olarak kullanılırdı. Devletle ilgili bazı müzakerelerin burada yapılmış olması, bazı yerli ve yabancı devlet adamlarının burada ağırlanmış olması²⁴, divanhanenin bir kabul salonu olduğu imajını kuvvetlendirmekte ve bu kısmın aile tarafından bir mesken olarak kullanılmadığını göstermektedir²⁵. Dolayısıyla burası, arkasında yer alan bir sofa, iki oda ve diğer birimlerle birlikte yapının selâmlık yani dış bölümünü teşkil ederdi²⁶. Yine vakfiyede iç bölümün yapılarından birisi olarak ifade edilen iki halvetli hamamın, yalı hakkında en ayrıntılı bilgiyi veren 1885 tarihli Evkaf Defteri'nde de güneydeki yapıların arasında zikredilmiş olması²⁷, güneydeki yapı grubunun haremlik (iç bölüm), kuzeydekilerince selâmlık (dış bölüm) olduğunu gösterir.

Sahildeki bu yapı grubunun arkasında yer alan ve ayrı bir yalı olarak bahsedilen ikinci yapı grubununsa bir tarafı yolla, bir tarafı Müslüman mezarlığı ve Reisülküttap Ramî Mehmed Efendi Yalısı müstemilâtından olan mer'ayla ve bir tarafı da Dolabıpınar Yolu diye bilinen yolla çevriliydi. Yalı, içinde ve dışında bulunan fevkanî ve tahtanî çok sayıda evle birlikte hamam, camekân, dehliz, ahır, mutfak, kayıkhaneye, köşk, şadırvan, tahta bend, çok sayıda meyveli ve meyvesiz ağaçtan oluşurdu²⁸.

Vakfiyede yapılan farklı yer/konum tariflerinden de anlaşılacağı üzere bu ikinci yalıyla deniz kıyısında yer alan yalı birbirinden farklı yapılarıdır. Çünkü yukarıdaki yer tariflerine göre her iki yalının etrafında birbirinden farklı mekân, mesken ve araziler bulunurdu. Şayet bu ikinci yapı grubu, birinci yapı grubunun içinde yani kıyıda yer almış olsaydı, elbette farklı bir yer tarifine ihtiyaç kalmayacaktı. Dolayısıyla Amcazade'nin, Mecdî Mehmed Efendi Yalısı ile Saim Hatun Yalısı arasında yer alan kıyı şeridindeki arsasında bulunan tek yapı grubu birinci yalı olup ikinci yalının kayıkhanesi dışında kıyı ile herhangi

²⁴ Hisar, "Anadoluhisarı'nda Köprülüler Yalısı", s. 8; Yücel, "Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı", s. 21.

²⁵ Ünver - Eldem, *Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı*, s. 5.

²⁶ 18. yüzyılın sonuna doğru divanhanenin arkasındaki bu yapıların yıktırılıp, yerine yenilerinin yapıldığına dair bk. Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, II, 151.

²⁷ BOA, Evkaf Defterleri (EV.d), nr. 26210, vr. 5b, 19 Ekim 1885 (10 Muharrem 1303).

²⁸ *AHPV*, s. 28-29.

bir bağlantısı yoktu. Nitekim vakfiyede bu yapı grubu için yapılan yer tarifinde, onun herhangi bir tarafında denizin bulunduğu bahsedilmemiş olması da bu hususu teyit eder.

Bu ikinci yalı için tarif edilen yerin bir tarafından geçen Dolabıpınar Yolu, hem o tarihte, hem de günümüzde Kavacık'a doğru çıkan yol olduğuna göre bu mülk, kıyı tarafından bugünkü yolun üstünde ve iki vadi arasında yer alan düzlüğe doğru uzanmış olması gerekir. Nitekim Zarifi Mustafa Paşa Yalısı tarafına düşen bu yerde Amcazade'nin kaldığı büyük ve geniş bir yalının mevcudiyetine işaret eden kalıntılar bulunmaktadır. Amcazade Hüseyin Paşa'nın soyundan gelen Ahmed Said Beyin kızı Şemsifer Hanım'ın verdiği bilgi de bu hususu teyit eder niteliktedir. Onun verdiği malumattan, bahsedilen yerde büyük bir harem dairesi bulunduğu ve onun 19. yüzyılın sonlarında yıkıldığı anlaşılmaktadır²⁹.

Vakfiyenin verdiği bilgiye göre Amcazade'nin buradaki üçüncü yapı grubuysa, yalının doğu tarafında bulunan ve tepelere doğru uzanan geniş korusunun içinde yer alırdı. Bu kuru Paşa'nın, köprüyle gelip geçilen, içinde üzüm bağlarıyla çeşitli ağaçların bulunduğu, hudutları belli mülk arazisiydi. Korunun, içinde bu yapı grubu bulunan kısmı Dolabıpınar Yolu'nun üst tarafında yer almakta olup, bir tarafı Kasap Mehmed'in eviyle Dolabıpınar Yolu, bir tarafı eski veziriazamlardan Kara Mustafa Paşa'nın kızı Fatma Hanım'la Selanikli'nin ve bir tarafıysa Ahmed Çelebi'yle yine adı geçen Selanikli'nin mülkleriyle çevriliydi. Korunun içinde bulunan bu üçüncü yapı grubu çok sayıda ev, hamam, camekân, havuz, iki su kuyusu, içinde meyveli ve meyvesiz ağaçların bulunduğu bahçeyle iki masura³⁰ suyu içine alan küçük bir binadan oluşurdu³¹.

Buraya kadar özetleyecek olursak, vakfiyesinin verdiği bilgiye göre Amcazade Hüseyin Paşa'nın Anadoluhisari civarındaki mülkünün niteliği şöyle olmalıdır: Üç grup olan buradaki yapıların birinci grubu (iç ve dış bölümden oluşan grup) kıyıda yer alan bir yalı olup Saime Hatun ile Mehmed Mecdî Efendi yalıları arasındaki kıyı şeridinde bulunur ve kıyıya paralel olarak uzanırdı. İkinci yapı grubu da bir yalı olup Dolabıpınar Yolu'nun yanındaki

²⁹ Ünver - Eldem, *Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı*, s. 5.

³⁰ Kelime anlamı ince kamyş, çeşme emziği, lüle olan masura bir akarsu ölçü birimidir. Yarım masura su bir ailenin ihtiyacını karşılayacak kadardı (Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, MEB Yayinevi, İstanbul 1983, s. 414; Bahaeddin Yediyıldız, "XVIII. Asır Türk Vakıflarının İktisadî Boyutu", *Vakıflar Dergisi*, 18, 1984, s. 7).

³¹ *AHPV*, s. 29.

düzlükten kıyı tarafına doğru uzanırdı. Üçüncü yapı grubuysa, yalıya ait korunun içinde yer alırdı (Figür 2).

Birinci ve ikinci yapı grubunun yer tarifi bağlamında bahsedildiğinden dolayı vakfiyede “*tarik-i âmm*” olarak geçen yoldan da bahsetmek yerinde olacaktır. Umumî yol olarak çevirebileceğimiz bu yolun herkes tarafından kullanılan bir yol olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz. Vakfiyedeki bilgiye göre, kıyıdaki yapı grubunun doğusunda ve içerideki yapı grubunsa batısında yer alan bu yol, Amcazade'nin mülkünü ortadan ikiye ayırırdı. Ancak bu yol, bugün yalının yanında ve denize paralel olarak geçen Üsküdar-Beykoz yolu değildir. Çünkü bu yol 19. yüzyılın sonu veya 20. yüzyılın başında, şehremaneti tarafından yalının bahçesinden geçirilmek suretiyle yapılır³². Yalının üç asırlık mazisine göre oldukça yeni olan bu yolun, vakfiyede bahsedilen yolla herhangi bir ilgisi yoktur. Sedat Hakkı Eldem'e göre vakfiyede tarif edilen yol, 3 metre genişliğinde olup bugünkü yoldan 5 metre daha denize yakın bir yerde geçirdi. Yine o, üzerinde kıyıdaki yapıların yer aldığı arsayı dar bir şerit hâline getiren bu yolun, yalının güneyinde bulunan Zarif Mustafa Paşa yalılarında Esad Bey Yalısı'nın altından geçtiğini, hatta bir tünel şeklinde olan bu geçidin bir kısmının o tarihte hâlâ mevcut olduğunu söyler³³. Nitekim yolun günümüzdeki kalıntıları da bu görüşü teyit eder niteliktedir. Amcazade'nin kıyı ile korudaki mülkleri arasındaki geçişi sağlamak için bir üst geçit işlevini gören köprünün yapılmış olması, yolun epey alçak olduğunu gösterir. Meelling'in gravüründe bu yolun, kıyıdaki yalının dış bölümüne ait duvarın arkasında yer aldığı, buradaki ağaçların gövdeden aşağısının görünmemesinden de anlaşılmaktadır (Figür 1).

Yapıtrana izafeten Amcazade Yalısı olarak adlandırılan bu yalı 19. yüzyıldan 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar *Direkli Yalı* olarak da anılırdı³⁴. Bunun sebebi, orijinal plânında olmadığı hâlde, zamanla harap olan divanhanesinin sağlama alınması için deniz tarafına çakılan servi direkleriydi³⁵. Dış renginden dolayı *Kırmızı Yalı* olarak anılan yalının bu renge boyanmış olması tesadüfî değildir. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti vatandaşları, gerek kıyafetleri³⁶, gerekse meskenleri³⁷ hususunda mensup oldukları dinlere göre bir

³² D.A.S. “Amca Hüseyin Paşa Yalısı”, s. 1098.

³³ Ünver - Eldem, *Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı*, s. 13.

³⁴ D.A.S. “Amca Hüseyin Paşa Yalısı”, s. 1098-1099.

³⁵ Cahide Tamer, *Amcazade Yalısı ve Manzumesi Onarımları*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul 2001, s. 14; Kuruyazıcı, “Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı Kendi Gidiyor, Adı Kalacak”, s. 71.

³⁶ BOA, Mühimme Defterleri (MD), nr. 31, hüküm no: 487; MD, nr. 39, s. 273; MD, nr. 73, s. 794; MD, nr. 31, s. 487, 561, 698; MD, nr. 33, s. 422; MD, nr. 35, s. 306, 973; MD, nr. 36, s. 129;

takım kurallara tabiydiler. Bu kurallardan meskenle ilgili olanları, inşa edilecek evlerin yerleri, yükseklikleri ve dış boyaları gibi hususları içerirdi. İstanbul'daki yapılar için geçerli olduğu kadar Boğaziçi'ndeki yapılar için de geçerli olan bu kurallara göre Boğaziçi'nde oturan Müslümanların yalılarını kızıl veya kırmızıya, Hristiyanlarınsa kahverengi veya sarıya boyamaları esastı³⁸.

Gerek iç süslemelerinin sanatsal değeri, gerekse sahip olduğu panoramik manzarasından dolayı yalının en muhteşem kısmı olan divanhane (Figür 3 ve 4), Amcazade'nin sadaretiyle birlikte 18. yüzyılın başından itibaren önemli devlet işlerinin görüşüldüğü bir mekân olma özelliği kazanır. Nitekim gerek Amcazade'nin sağlığında, gerekse onun ölümünden sonra burası –evlâda meşrut olmasına rağmen- yerli ve yabancı devlet adamlarının ağırlandığı bir mekân hâline gelir. Divanhane, her ne kadar dıştan sade bir yapı gibi gözükse de, asıl güzelliğini içinde saklardı. Daha girişte göze çarpan ve mermer bir kaideye oturtulmuş olan havuzun içinde, değişik yerlerinden su fişkırان muhteşem ve mükellef bir fiskiye yer alırdı (Figür 4 ve 5)³⁹. Divanhanenin üç tarafı deniz manzaralı olduğundan, arka duvar hariç, diğer duvarları neredeyse pencerelerden meydana gelirdi. Ancak mekânın dayanılmaz bir ışık fazlalığı içinde kalmasını engellemek için bu pencereler normal ebatlarda yapılırdı⁴⁰.

Divanhanedeki pencerelerin üstü tavana kadar nakışlarla bezenmiş, uygun yerler vazo içindeki demet çiçeklerle süslenmiştir. Osmanlı mimarisinde nadir görülen bu tür tezyinata, Edirne Yenisaray'daki Cihannüma Kasrı ve Kum Kasrı'nın tavanlarıyla Topkapı Sarayı'nın Harem dairesindeki Yemiş Odası'nda rastlanılır. Divanhane salonu o kadar yoğun bir tezyinata sahne olur ki, işlenmemiş en küçük bir yer bırakılmadığı gibi kapının yanındaki ince sedef kakmadan yapılan dolaplar bile bu süslemeden payını alır⁴¹. Divanhanenin

MD, nr. 39, s. 437, 525, 556, 561; MD, nr. 42, s. 998; MD, nr. 43, s. 71, 86, 194; MD, nr. 51, s. 25; MD, nr. 52, s. 67; MD, nr. 61, s. 158, 159; MD, nr. 64, s. 77; MD, nr. 67, s. 388; MD, nr. 73, s. 884, 932; *Târih-i Râşid*, II, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1282, s. 242-243.

³⁷ Bu hususa dair çeşitli örnekler için bk. *İstanbul Ahkâm Defterleri, İstanbul'da Sosyal Hayat*, İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul 1998, I, 128; II, 87, 89, 115; *BOA, MD*, nr. 73, s. 239, 27 Mayıs 1595 (18 Ramazan 1003).

³⁸ D.A.S. "Amca Hüseyin Paşa Yalısı", s. 1098n.

³⁹ Vakfın mütevellisi Ahmedî Cengiz Köprülü'nün verdiği bilgiye göre, bu fiskiye maalesef 1990'lı yılların ortalarında çalınmıştır.

⁴⁰ Ünver-Eldem, *Amucazade Hüseyin Paşa Yalısı*, s. 30; Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, II, 159.

⁴¹ D.A.S. "Amca Hüseyin Paşa Yalısı", s. 1098-1101; D.A.S. "Türk Evi Mimarisi Hakkında Birkaç Söz", *Şehremaneti Mecmuası*, 36, 1927, s. 736; Sedat Hakkı Eldem, *Türk Evi, Osmanlılar Dönemi, Turkish Houses Ottoman Period*, c. II, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayınları, İstanbul 1986, s. 190-191; Orhan Köprülü, *Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara

tavanındaki yıldızlı süslemelerin yoğun olması⁴², denizden tavana yansıyan güneş ışınlarının güzel bir manzara oluşturmasına zemin hazırlardı.

Yalının divanhanesi, sahip olduğu tarihî özellik ve sanatsal güzellikten dolayı Pierre Loti'nin de dikkatini çeker. Bir İstanbul aşığı olarak bilinen Loti, yalı hakkındaki düşüncelerini, “*Bu yalının önünde her geçen, her geçişinde, artık pencerelerini kapatmak suretiyle olsun ufak bir ihtimama lâyük görülmeyen bu binadaki tam bir mistizm içinde hükümferma olan eşsiz şark sanatını, nefis arkaik resimleri, muhayyel çiçeklerden buketler teşkil eden rozaları, ölgün renkleri eski Kurtuba derilerini hatırlatan oymalı tavanları görebilmek için kaygını yavaşlatır.*” cümleleriyle anlatır⁴³.

Yalı, her ne kadar adıyla meşhur olduğu Amcazade tarafından inşa edilirse de, onun burayı sıklıkla kullandığı söylenemez. Zira kendisi, yaklaşık beş yıl süren sadrazamlık döneminin büyük çoğunluğunu Edirne’de geçirmek zorunda kalır. Bilindiği üzere Batıya yapılan ve uzun süren seferlerden dolayı 17. yüzyılda padişahlar genellikle Edirne’de kalırlardı. Sultan II. Mustafa da kendisinden önceki padişahlar gibi bu şehirde kalmayı tercih eder. Amcazade’nin girişimiyle imzalanan Karlofça Antlaşması ile devletin bir barış dönemine girmesine ve bu zorunluluğun ortadan kalkmasına rağmen, Padişah üzerindeki nüfuzunu kaybetmek istemeyen Şeyhülislâm Feyzullah Efendi onun Edirne’de kalmasını sağlar⁴⁴. Devlet erkânı da mecburî olarak bu şehirde ikamet ettiğinden dolayı, Amcazade İstanbul’da çok az bir süre kalır ve yalısında fazla oturma imkânı bulamaz.

Evlâda meşrut olmasından dolayı Amcazade’nin ölümünden sonra yalıda evlâd-ı vâkif oturmaya devam eder⁴⁵. Yukarıda da bahsedildiği üzere buranın birçok yapı grubundan meydana gelmiş olması, çeşitli tarihlerde içinde aynı anda birkaç evlâd-ı vâkifin oturmasına imkân sağlardı. Meselâ, III. Selim dönemine ait bir Bostancıbaşı Defteri’nde yalıdan “*Affân Beg halîlesinin*

2006, s. 311; İnci A. Birol, “Sivil Mimarimizin İncilerinden Amcazade Hüseyin Paşa Yalısının Bezemeleri”, *Vakıflar Dergisi*, XXIX, 2005, s. 454.

⁴² Yalının süslemelerine dair bk. Saladin – Mesguich, *Le Yali des Keupruli a Anatoli Hissar Asiatique du Bosphore*, (13 planche’in bulunduğu bu eserin 9-13 sayfalarında bu planche’ların açıklaması yer almaktadır); MM.H. Saladin – René Mesguich, “Anadolu Hisarı’ndaki Köprülü Yalısı”, s. 130-139; Birol, “Sivil Mimarimizin İncilerinden Amcazade Hüseyin Paşa Yalısının Bezemeleri”, s. 453-462.

⁴³ Saladin – Mesguich, *Le Yali des Keupruli*, s. 2; Cahide Tamer, “Kanlıca’daki Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı”, *Tarih Hazinesi*, 4, 1951, s. 202; Cahide Tamer, “Kanlıca’da Amca Hüseyin Paşa Yalısı”, *Abidelerimiz*, 2, 1954, s. 227; Boyar, “The Yalı of Amcazade Hüseyin Paşa”, s. 30; Saladin – Mesguich, “Anadolu Hisarı’ndaki Köprülü Yalısı”, s. 130.

⁴⁴ Anonim Osmanlı Tarihi, s. 145; *Nusretnâme*, 462-463, 464-465.

⁴⁵ *Zübde-i Vekayîât*, s. 765-766, 792; Anonim Osmanlı Tarihi, s. 266; *Nusretnâme*, 587.

yalısı”, “Hüseyin Paşa-zâde Ahmed Beg’in Yalısı”, “Hüseyin Paşa-zâde Hüseyin Beg Yalısı”⁴⁶; 1802 tarihli Bostancıbaşı Defteri’nde ise Amca Hüseyin Paşa kızı Nefise Hanım’ın Yalısı ve Amca Hüseyin Paşazade Mustafa Bey’in Yalısı şeklinde bahsedilmiş olması, yalının bu tarihlerde birden fazla evlâd-ı vâkıf tarafından kullanıldığını gösterir⁴⁷. Yine 1814-1815 tarihli Bostancıbaşı Defteri’nde ise yalıda Hüseyin Paşazade Ahmed Bey’in Yalısı olarak bahsedildiğine bakılırsa, yalıda bu tarihte evlâd-ı vâkıftan Ahmed Bey otururdu⁴⁸. 1301/1885 yılına geldiğinde de yalı hâlâ evlâd-ı vâkıf tarafından kullanılırdı⁴⁹.

Evlâda meşrut olmasına rağmen yalıda sadece evlâd-ı vâkıf oturmazdı. Bir takım siyasî (savaşlar sonrası yaşanan göçler gibi) ve ekonomik (vakfın yaşadığı malî sorunlar gibi) mecburiyetlerden dolayı burada bazen aile dışından birileri de otururdu. Ancak evlâd-ı vâkıfın dışındakilerin burada oturmaları, yalının hızla harap olmasına yol açar. Meselâ 1893 Harbi sonrası Balkanlar’dan gelen muhacirlerin bir kısmının buraya yerleştirilmiş olması, yalıdaki tahribatın hız kazanmasına sebep olur. Özellikle harem binasıyla güney kısımdaki yapılar bu süreçte yıkılır, divanhanesi dışında kıyıdaki yalı tamamen harabe haline gelir⁵⁰. Yine, muhtemelen vakfa gelir getirmek düşüncesiyle yalı zaman zaman

⁴⁶ *Bostancıbaşı-nâme*, Süleymaniye Kütüphanesi, Süheyl Ünver Koleksiyonu, nr. 63, vr. 2b.

⁴⁷ Şevket Rado, “Bostancıbaşı Defterleri Hakkında”, *Hayat Tarih Mecmuası*, I-6, 1972, s. 20. Şevket Rado, her ne kadar bu yalıda oturanları, muhtemelen ميسى ile حسين kelimelerinin birbirine benzer yazımından dolayı sehven “Amca Misi Paşa kızı Nefise Hanım” ve “Amca Misi Paşa-zâde Mustafa Bey” diye okumuşsa da, buradaki Amca Misi Paşa, Amca Hüseyin Paşa olmalıdır. Çünkü Amcazade Hüseyin Paşa’nın soyundan gelen Nefise adlı bir torunu vardı ve o, bu defterin yazıldığı tarihi de içine alan 24 Kasım 1800 (7 Receb 1215) - 2 Ocak 1806 (11 Şevval 1220) tarihleri arasındaki dönemde vakfa mütevellilik yapmıştır (BOA, C.EV, nr. 30551, 16 Kasım 1800 [29 Receb 1215]); C.EV, nr. 6527, 13 Mart 1853 (2 Cemaziyülâhir 1269); C.EV, nr. 659, 27 Mart 1804 (15 Zilhicce 1218); C.EV, nr. 7719, 20 Ağustos 1804 (13 Cemaziyülevvel 1219); C.EV, nr. 1045, 20 Mayıs 1839 (6 Rebiyülevvel 1255); C.EV, nr. 6527, 13 Mart 1853 (2 Cemaziyülâhir 1269). Dolayısıyla vakfın mütevellisi olması hasebiyle kendisi yalıda oturmuştur.

⁴⁸ Reşad Ekrem Koçu, “Bostancıbaşı Defterleri”, *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, 4, 1958, s. 85; Reşad Ekrem Koçu, “Bostancıbaşı Defterleri”, *İstanbul Ansiklopedisi*, VI, Reşad Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay Yayını, İstanbul 1963, s. 2993. Burada evlâd-ı vâkıfın oturduğuna dair yine bk. Beyhan Tunçer, *Bostancıbaşı Defterinin İstinsahı ve İndeksi (8866 Numaralı Defter)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul 1949-1950, vr. 68b (Bitirme Tezi, nr. 1967); Vuslat Sertel, *Defter-i Bostancı (Anadolu ve Rumeli Sevahilinde Bulunan Binalara Dair Defter: 4967 No.lu Defter)*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul 1950-1951, vr. 52b (Bitirme Tezi, nr. 1892).

⁴⁹ BOA, EV.d, nr. 26210, vr. 5b, 15 Eylül 1885 (3 Eylül 1301).

⁵⁰ Ünver - Eldem, *Amucazade Hüseyin Paşa Yalısı*, s. 5; Cahide Tamer, “Kanlıca’daki Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı ve Yapılan Onarım”, *Arkitekt*, 11-12, 1947, s. 248; Tamer, “Kanlıca’daki Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı”, s. 202; Erdem Yücel, “Türk Mimarisinin Günümüze Kadar

kiraya verilirdi. Ancak yalıda oturan kiracılardan birisi divanhanedeki dolapların sedeflerini söker. Bir diğeriye yalıyı sandal tamirhanesi olarak kullanmak suretiyle yapının harap olmasına zemin hazırlar. 1926 yılına gelindiğinde yalı harabe hâline gelir ve divanhanesinin tavanları bazı yerlerinden çökmeye başlar⁵¹. Aşağıda ayrıntılı olarak bahsettiğimiz onarımlar sayesinde günümüze vakfiyede bahsedilen orijinal yalının ancak divanhane, havuz, mutfak ve iki hamamıyla birlikte diğey yapılarının temel ve kalıntıları ulaşabilir⁵².

Geniş bir araziye yayılmış olan Amcazade Yalısı'nın arsasından zaman zaman etraftaki yalı sahiplerinin faydalandığı görülür. Meselâ ikinci yalıya ait kayıkhaneyle bağ ve bahçe, 1851 (1267) tarihinde Halep Valisi Mustafa Zariî Paşa tarafından kullanılır⁵³. Yine, sadrazamın kapı kethüdalarından olan Yusuf Cemil Efendi, 14 Ocak 1852 (21 Rebiyülevvel 1268)'de Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne havale edilen arzihaliyle, Amcazade Hüseyin Paşa sahilhanesinin arazisinden, kendisine yol ve iskele yapmak için biraz yer verilmesini talep eder⁵⁴. Müsteşarlık tarafından “*usûl ve nizâmına tevfiikân iktizâsının icrâsı bâbında*” olumlu görüş belirtilerek Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne iletilen bu talebin karşılanıp karşılanmadığı, karşılandıysa ne kadar arsa verildiği hakkında henüz bilgi sahibi değiliz.

1. Yalıda Verilen Ziyafetler

İnşa edildiği tarihten itibaren yalıda değişik tarihlerde başta padişah olmak üzere birçok yerli ve yabancı devlet erkânına ziyafet verilmiş olması, buranın Boğaziçi'nin gözde ve önemli siyasi mekânlarından birisi olduğunu göstermektedir. Amcazade'nin sağlığında olduğu gibi onun ölümünden sonra da yalının bu işlevini yerine getirdiği görülür. Yine bazı padişahlar tarafından bir dinlenme mekânı olarak kullanılan yalıyı en çok sevenlerin başında gelen II. Mahmud, dinlenmek için genellikle burayı tercih eder ve sık sık buranın yaldızlı

Ulaşan Bir Şaheseri: Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı”, *Tercüman Gazetesi*, 03.10.1968, s. 6; Kuruyazıcı, “Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı Kendi Gidiyor, Adı Kalacak”, s. 70.

⁵¹ D.A.S. “Amca Hüseyin Paşa Yalısı”, s. 1101.

⁵² Yalının günümüze ulaşan kısımlarını gösteren fotoğraflar için bk. Perihan Balcı, *Eski İstanbul Evleri ve Boğaziçi Yalıları*, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1975, s. 86; Erdenen, *Boğaziçi Kendini Anlatıyor*, s. 57.

⁵³ Bu bilgi, vakfin mütevellisi Ahmedî Cengiz Köprülü'nün arşivindeki 19 Nisan 1851 (17 Cemaziyülâhır 1267) tarihli vesikadan alınmıştır.

⁵⁴ BOA, Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Deva'ir Evrakı (A.MKT.NZD), nr. 48/41, 14 Ocak 1852 (21 Rebiyülevvel 1268).

salonunda çubuk içerdi⁵⁵. Tespit edebildiğimiz kayıtlar çerçevesinde yalıda başlıca şu ziyafetler verilir:

1.1. 28 Mart 1700 (7 Şevval 1111) Tarihli Ziyafet

Yalının inşaatının bitirildiği yıl olan Hicri 1111'de, tespit edebildiğimiz kadarıyla ilk ziyafet 28 Mart 1700 (7 Şevval 1111)'de, Amcazade tarafından devrin padişahı II. Mustafa'ya verilir. Böylece yalıda ziyafet verme geleneğinin bu olayla birlikte başladığını söyleyebiliriz. Bu tarihte Anadoluhisarı'ndaki yalısına Padişah'ı davet eden Paşa, burada verdiği ziyafetten sonra kendisine bir samur kürk, beş kese çil akça, beş bohça diba ve donanmış bir at hediye eder. Daha sonra Padişah, Tersane Kethüdası Receb Çelebi'nin dümenini tuttuğu Frenk Abdurrahman Bey'in çektirisiyle Ayvansaray'a nakledilir. Oradan Davutpaşa Sarayı'na giden Padişah, buradaki saray ve bahçede belli bir süre kaldıktan sonra 18 Nisan 1700 (28 Şevval 1111)'de tekrar Tersane Bahçesi'ne döner⁵⁶.

1.2. 29 Nisan 1700 (10 Zilkade 1111) Tarihli Ziyafet

Bilindiği üzere Amcazade Hüseyin Paşa'nın sadareti dönemi, Osmanlı Devleti'nin en buhranlı dönemlerinden birine denk gelir. 1683'ten bu döneme kadar birden fazla cephede savaşan devlet birçok defa mağlup olur. Bu mağlubiyetleri telafi için yapılan her sefer savaşın bedelini bir kat daha arttırmaktan başka bir sonuç vermezdi. Uzun süren savaşlar ekonomik bunalımı artırır; devlet, gittikçe zayıflayan askerî gücüne paralel olarak prestij ve güven kaybına uğrar, bu da devletin siyaseten öz güven kaybı yaşamasına sebep olurdu. Amcazade Hüseyin Paşa, devletin daha fazla güç kaybı yaşamasını engellemek için göreve gelir gelmez yaptığı ilk iş, uzun süren savaşı sonlandıracak bir antlaşma yapmak olur. Bunun için ilgili ülkelerle Hollanda ve İngiltere vasıtasıyla kurulan temaslar sonrası Karlofça Antlaşması yapılarak barış sürecinin önü açılır.

Antlaşma sonrası barışın kalıcılığını temin etme konusunda gereken güven ortamının sağlanması için her iki ülkeden karşılıklı elçiler gönderilir. Osmanlı Devleti, Rumeli Beylerbeyi İbrahim Paşa'yı büyük elçi sıfatıyla 27 Ağustos 1699'da Avusturya'ya gönderirken, Avusturya da Gurrok (Azok) Ebutenker'i gönderir⁵⁷. Eylül ayının sonlarına kadar Osmanlı ülkesinde kalan elçi, bu tarihe kadar çeşitli temas ve ziyaretlerde bulunur. Bu zaman zarfında

⁵⁵ D.A.S. "Amca Hüseyin Paşa Yalısı", s. 1099.

⁵⁶ *Nusretnâme*, s. 446.

⁵⁷ Selim Hilmi Özkan, *Amcazâde Hüseyin Paşa'nın Hayatı ve Faaliyetleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2006, s. 29-34, 85-86 (Doktora Tezi).

çeşitli davetlere de katılan Avusturya elçisi, ilgililere birçok hediye takdim eder ve onlardan hediyeler alır. Elçinin bu süreçte icabet ettiği davetlerden birisi de Amcazade Hüseyin Paşa'nın Anadoluhisarı'ndaki yalısında verdiği ziyafetti. 29 Nisan 1700 (10 Zilkade 1111)'de gerçekleşen bu ziyafet hakkında dönemin bazı kaynakları ayrıntılı bilgi verir. Elçinin gelişi, uygulanan protokol, verilen hediyeler, yapılan ikram ve dinlenen orkestra gibi konularla ilgili olan bu bilgiye burada yer vermek yararlı olacaktır:

Avusturya elçisi, Paşa'nın Anadoluhisarı'ndaki yalısında kendi onuruna verilen ziyafet davetini kabul eder. Ziyafet gününden bir gün önce Amcazade'nin kethüdası yalıya gelir ve ziyafet malzemelerinin tam olup olmadığını kontrol eder. Kasrın içini meyve ve çiçeklerle donatır. Akşam yalıya gelen Amcazade de hazırlıkları kontrol eder. Ertesi gün Beyoğlu'na, elçinin ikamet ettiği yere bir bey çektirisi gönderilir. Elçi, Tophane'deki Meyyit İskelesi'nde⁵⁸ bekleyen çektiriye, maiyetiyse, diğer iki çektiriye bindirilir. Yolculuk boyunca yalnız nakkare çalınır. Top ve tüfek atarak yalıya yaklaşan elçi çektirisini Çavuşbaşı ve diğer karşılama komitesi üyeleri iskele başında karşılar. Bu heyet tarafından kayıktan indirilen elçi köşke götürülür.

Köşkte, elçinin oturması için sadra yakın bir yere örtüyle kaplanmış birer yastık ve iskemle konulur. Önce yastığa oturtulan elçi davet boyunca bazen de iskemleye oturur. Elçinin gelişinden biraz sonra Veziriazam, mücevher kuşak ve mücevher hançerle süslü beyaz sof bir ferace kürk ve tespihle odadan çıkıp sadra oturunca, dergâh-ı âlî çavuşları alkışa başlarlar. Elçiye ilk olarak tatlı ve kahve ikramı yapılır. Silâhdar, elçiyi eğlendirmek için “*lu'ba müte'allik*” ne kadar mudhik ve pehlivan varsa hepsinin çağrıldığından bahseder. Tatlı ve kahve ikramından sonra yemek faslı başlar. Veziriazam, Reissülküttap ve elçi aynı sofrada, deniz erkânı dıştaki sofaların birinde yemek yerken, diğer maiyet halkıysa kendileri için kurulan ayrı sofralarda yemek yerler. Yemekten sonra hanende ve sazandeler konser verir, hokkabazlar da san'atlarını icra ederler. Silâhdar, elçinin daha önce benzerini hiç görmediği bu gösterilerden çok zevk aldığını ifade eder. İkinci yemeğinden sonra elçinin hanendeleri de sanatlarını icra ederler. Daha sonra elçi yalıya geldiği çektiriyle geri döner. Pak libaslar giymiş ve mücevher hançerlerle süslenmiş Enderun kürk ağalarının hazır bulunduğu yalıda bu ziyafete vezirlerden hiçbirisi davet edilmez⁵⁹.

⁵⁸ Meyyit İskelesi'nin bulunduğu yer için bk. *BOA*, Cevdet Bahriye (C.BH), nr. 1634, s. 2, 6 Mayıs 1798 (20 Zilkade 1212); C.BH, nr. 3712, 14 Eylül 1817 (3 Zilkade 1232).

⁵⁹ *BOA*, Bab-ı Defteri Teşrifat Kalemi Evrakı (D.TŞF), nr. 1/79 1700 (1111); *Nusretnâme*, 446-447. Ziyafetle ilgili olarak yine bk. Baron Joseph Von Hammer Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi*, haz. Mümin Çevik, Erol Kılıç, Vecdi Bürün, VII, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1991, s. 25-26; Tamer,

Sadrazam tarafından elçiye ikinci ziyafetse, gideceği bir vakte yakın, 25 Eylül 1700 (11 Rebiyülâhır 1112)'de, Kâğıthane'de bulunan Kara Mustafa Paşa Yalısı'nın meydan yakınındaki köşkünde verilir. Elçi buraya kancabaş kayıkla getirilip kasra çıkarılır. Hanende ve sazende fasıllarından sonra yemek yenilir. Daha sonra cirit müsabakaları, ardından pehlivanların güreş müsabakaları izlenir. Silâhdar, Amcazade'nin kendi süvarilerine Mısır ve Dardarî cirit oynattırıp elçiye seyrettirdiğini söyler. Saz fasıllarının icrasından sonra ikinci yemeği yenilir. Gitmeye yakın elçiye çuka feraceye kaplı bir samur kürk ve bir at hediye edilir. Elçi kendisine hediye edilen bu atla meydana bir süre gezdikten sonra, geldiği kayıkla geri döner⁶⁰. Ertesi gün elçi Sadrazamla vedalaşmak için onun konağına gider ve Sadrazam tarafından kendisine Avusturya kralına teslim edilecek mektup verilir⁶¹.

1.3. 8 Haziran 1700 (20 Zilhicce 1111) Tarihli Ziyafet

1700 yılı içinde Padişah'a verilen ikinci ziyafet olan bu ziyafet, ilkinden yaklaşık olarak iki buçuk ay sonra gerçekleşir. 7 Haziran 1700 (19 Zilhicce 1111) tarihinde, Padişah II. Mustafa Üsküdar Bahçesi'ne geçer. Ancak bahçedeki sarayın bazı birimlerinin onarımının henüz bitmemiş olmasından dolayı kendisi için büyük havuzun önünde çadırlar kurulur. Ertesi gün kendisi Amcazade tarafından Anadoluhisarı'ndaki yalıya ziyafete davet edilir. 8 Haziran (20 Zilhicce) tarihinde yalıda gerçekleşen bu ziyafetten sonra Amcazade Padişah'a beş kese çil akça, beş bohça kumaş hediye eder. Padişah da âdet olduğu üzere kendisine biri kürklü ve biri de sade olmak üzere iki kürk; on üç hizmetkârınaysa birer hil'at giydirir.

İkinci vaktine kadar yalıda kalan Padişah, ikinci namazını burada kıldıktan sonra bir filikaya binerek geceden Beykoz sahiline gelip burada demirleyen donanmaya doğru hareket eder. Donanmaya vardığında top ve tüfek şenliğiyle karşılanan Padişah kaptan baştardasına çıkar. Sonra donanmayla birlikte İstanbul'a doğru hareket eder. Bu seyahat sırasında hisarlarından ve Tophane'den kendisi için selâm atışları yapılır⁶². Yeni Saray'da halvet olmasından dolayı donanma Rumeli kıyısına yakın bir şekilde hareket edip Kurşunlu Mahzen'e gelir ve burada demirler. Padişah, birlikte geldiği

“Kanlıca'daki Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı”, s. 201-202; Boyar, “The Yalı of Amcazade Hüseyin Paşa”, s. 30.

⁶⁰ BOA, D.TŞF, nr. 1/79 1700 (1111); *Nusretnâme*, s. 455-456

⁶¹ *Nusretnâme*, s. 455-456.

⁶² Padişahların Boğaz'daki seyahatleri esnasında top atışlarıyla selâmlandığına dair yine bk. Murat Yıldız, “Osmanlı Devleti'nde Topun Savaş Dışında Bazı Kullanım Alanları”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 180, Mayıs-Haziran 2009, s. 4-6.

başardanın personeline çeşitli hediyeler verdikten sonra sandalla Hasbahçe'ye giderken, donanma da geri dönüp Beşiktaş önünde demirler⁶³.

1.4. 15 Haziran 1700 (27 Zilhicce 1111) Tarihli Ziyafet

Padişahın ağırlanmasından bir hafta sonra 15 Haziran 1700 (27 Zilhicce 1111)'de bu sefer Lehistan elçisi Amcazade tarafından Anadoluhisarı'ndaki yalıya ziyafet için davet edilir. Yalıya önce Sadrazam gelir. Sonra elçi ve maiyeti üç adet bostancı sandalyıyla Bahçekapısı'ndan alınarak buraya getirilir⁶⁴. Kaynakların fazla bilgi vermediği bu ziyafetten sonra elçi ve maiyeti, geldikleri sandallara binip geri dönerler. Lehistan elçisine verilen bu ziyafetten fazla bahsedilmemiş olması, söz konusu ziyafetin, Avusturya elçisine verilen ziyafet kadar parlak olmadığını ve fazla önemsenmediğini gösterir.

1.4. 30 Mart 1706 (15 Zilhicce 1117) Tarihli Ziyafet

Yalı, Amcazade'nin sağlığında olduğu gibi ölümünden sonra da önemli davetlere mekân olma özelliğini devam ettirir. 30 Mart 1706 ve 18 Eylül 1719 tarihlerinde burada yapılan ağırlamalar, bu hususu teyit eder niteliktedir. Bunlardan 30 Mart 1706 (15 Zilhicce 1117) tarihindeki ziyafet, İran elçisi için verilir.

İran elçisi Murtaza Kulu Han, III. Ahmed'in tahta geçişini tebrik için İran Şahı tarafından İstanbul'a gönderilir. Kadırgayla Üsküdar'dan Eminönü İskelesi'ne geçirilen elçi, Çavuşbaşı ve Sipahiler Ağası tarafından karşılanarak Şah Huban Sarayı'nda misafir edilir. Kendisine kanun gereği ödeneği bağlanır. 26 Ocak 1706 (11 Şevval 1117)'de Divân-ı Hümâyün'a davet edilen elçiye burada ziyafet verilir. Ziyafetten sonra kendisi ve maiyetindekilere hil'at giydirilerek, heyetten on kişiyle birlikte padişahın huzuruna çıkarılır. Şahından getirdiği mektupla birlikte birçok hediyeyi padişaha takdim ettikten sonra elçi ve maiyeti padişahın huzurundan çıkarak konaklandığı yere geri döner. Bu kabulden yaklaşık bir ay sonra Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa elçiyi, 30 Mart 1706 (15 Zilhicce 1117)'de Anadoluhisarı'ndaki Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı'nda ağırlayarak kendisine "*azîm ziyâfet*" verir⁶⁵.

1.5. 18 Eylül 1719 (4 Zilkade 1131) Tarihli Ziyafet

Karlofça görüşmeleri sonrası verilen ziyafetin bir benzeri bu sefer Pasarofça Antlaşması görüşmeleri sonrası, 18 Eylül 1719 (4 Zilkade 1131)'da verilir. Yine davet edilen bir Avusturya elçisi ve davet eden de bir sadrazamdı.

⁶³ *Nusretnâme*, s. 449-450.

⁶⁴ *Nusretnâme*, s. 450-451.

⁶⁵ *Nusretnâme*, s. 681-683.

Tarih ve makamlarda bulunan görevliler farklı olsa da, davet mekânları aynıydı. Gerek Amcazade'nin, gerekse Damat İbrahim Paşa'nın misafirlerini önce yalıda, sonra da gitmeye yakınken eskiden Kara Mustafa Paşa'ya ait bir yalıda ağırlamış olmaları, sadece mekânların değil, mekânlardaki davet sırasının da aynı olduğunu gösterir.

18 Eylül 1719 (4 Zilkade 1131)'daki davet öncesi Sadrazam, Beşiktaş Mevlevihanesi bitişiğindeki yalısına gelir. Davete katılacak olan elçiyi buradan Anadoluhisarı'na götürececek bir çektiri hazırlatır. Bu arada elçi ve maiyeti de, kaldığı Davudpaşa yakınındaki Hazinedar Çiftliği'nden Ayvansaray İskeleyi'ne gelir. Burada elçiyi nakledecek yedi çifte kayıkla elli kadar üçer çifte kayık hazır beklemekteydi. Kayıklara binen elçi ve maiyetindekiler Veziriazam'ın Beşiktaş'taki sarayına varırlar. Sarayda yapılan sohbet ve kahve, şeker, buhurdan ikramından sonra Anadoluhisarı'na hareket vakti gelir. Veziriazam kendi sandalına, elçi ve maiyeti de kendilerine tahsis edilen kayıklara binerler. Bayrak ve sancakların dalgalandığı kayıklarda tablolar çalınarak yalıya varılır. Burada misafirlere verilen "*azîm ziyafet*"ten sonra bütün hokkabaz ve canbazlar hünerlerini sergilerler. Daha sonra Sadrazam elçiye "*gülgülü çukaya kaplı bir merdanî semmûr kürk*" hediye eder. Ziyafetten sonra elçilik heyeti ikametgâhına geri döner⁶⁶.

Bir başka kaynak, ziyafetin ayrıntıları hakkında daha fazla malumat vermektedir. Bu kaynağa göre Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın sefirin şerefine verdiği bu parlak ziyafet, o zamanın "*kibâr mehâfilinde*" pek tatlı ve unutulamaz hatıralara sebep olur. Yalının her tarafı altınla süslü salonunda verilen ziyafet esnasında 50-60 hanendenin güzel şarkılarının, ney, tanbur, santur, kanun, keman, nefir ve musikardan oluşan çalgılara eşlik etmesi davetlileri mest eder. Musiki ziyafetinden sonra Damat İbrahim Paşa sefirle birlikte martılara kurşun atar ve cündilerin cirit müsabakasını seyreder⁶⁷.

Elçi daha sonra, 10 Nisan 1720 (1 Cemaziyülâhır 1132)'de Divân-ı Hümâyün'a çağrılır ve burada kendisine ziyafet verildikten sonra kralına götüreceği mektup teslim edilir. 11 Nisan 1720 (2 Cemaziyülâhır 1132)'de Sadrazam elçiyi bu sefer Eyüp'teki Maktul Kara Mustafa Paşa Yalısı'na davet eder. Verilen "*azîm ziyafet*"ten sonra Sadrazam elçiye bir kürkle, biri eyerlenmiş ve biri çullu olan iki at hediye eder. 14 Nisan (5 Cemaziyülâhır)'de Kaptan Paşa, 15 Nisan (6 Cemaziyülâhır)'da Nişancı Paşa, 16 Nisan (7 Cemaziyülâhır)'da Veziriazam Kethüdası, 17 Nisan (8 Cemaziyülâhır)'da

⁶⁶ *Nusretnâme*, s. 908.

⁶⁷ D.A.S. "Amca Hüseyin Paşa Yalısı", s. 1099. Bu ziyafetin detayları için yine bk. Nezih Uzel, "Köprülüler Yalısı", s. 89.

Yeniçeri Ağası, 18 Nisan (9 Cemaziyülâhır)'da Defterdar Efendi ve 19 Nisan (10 Cemaziyülâhır)'daysa Reissülküttap elçiyi kendi konaklarında ağırılarak ona eyerlenmiş birer at hediye ederler⁶⁸.

2. Onarımlar

Boğaziçi'nin en eski yalılarında biri olan Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı, gerek rutubetin fazla olmasından, gerek akıntı ve rüzgârın şiddetli olduğu bir yerde bulunmasından, gerekse yangın, deprem ve kazalardan zarar görmesinden dolayı zaman içerisinde sık sık onarıma muhtaç hâle gelir. Kaynaklardan tespit edebildiğimiz kayıtlar çerçevesinde yalıda yapılan onarımların başlıcaları şunlardır:

2.1. 1765'teki Onarım

1765'te yalıda büyük bir onarımın yapıldığı, yalı için yapılan toplam onarım harcamalarının, vakfin evlâd-ı vâkıf maaşı dışındaki diğer bütün masraflarının yaklaşık olarak 1/7'sine denk olmasından anlaşılmaktadır. Vakfin 1765'teki 1.545.390 akça olan toplam giderinin 205.050 akçalık kısmı, sadece yalının tamir masraflarına harcanır. Bu meblağın 135.360 akçası tamiratta kullanılan kereste, çivi, cam ve diğer levazımata masrafiyle işçilik ücretiydi. Geri kalan 69.690 akçalık meblağsa, yalının su yolları için yapılan yıllık onarım masrafıydı⁶⁹.

2.2. 1766-1768'deki Onarım

Yalının 1766'da yapılan tamirâtı için 128.768⁷⁰, 1767'deki tamirâtı içinse 121.740 akça⁷¹ harcanır. Sonraki sene (1768'de) yapılan tamirat daha küçük çaplı olur. Bu onarımda kullanılan kereste maliyetiyle işçilik ücreti için toplam 78.525 akçalık bir masraf yapılır⁷².

2.3. 1769'daki Onarım

1769'da⁷³ yalının başta mutfak olmak üzere birçok ünitesi yenilenirken, bir kısmıysa tamir edilir. Yapılan bu yenilenme ve onarım için 287.450 akça harcanır. Aynı yıl yalının su yoluysa 18.000 akçalık masrafla tamir edilir⁷⁴.

⁶⁸ *Nusretnâme*, s. 912.

⁶⁹ BOA, Bab-ı Defteri Haremeyn Muhasebesi Kalemî Evrakı (D.HMH), nr. 21641, 279/A, s. 68-69.

⁷⁰ BOA, Evkaf Haremeyn Muhasebesi Defteri (EV.HMH.d), nr. 5411, vr. 6b.

⁷¹ BOA, EV.HMH.d, nr. 5411, vr. 17a.

⁷² BOA, EV.HMH.d, nr. 5411, vr. 38b.

⁷³ BOA, EV.HMH.d, nr. 5411, vr. 86a.

⁷⁴ BOA, EV.HMH.d, nr. 5411, vr. 86a.

2.4. 1810'daki Onarım

1810'da yalının hem su yolu ve hem de çatısı tamir edilir. Su yolu onarımı için 325 kuruş ve çatı tamirati içinse 277 kuruş olmak üzere toplam 602 kuruş harcanır⁷⁵.

2.5. 1855'teki Onarım

Yalının tamir edilme zaruretini ortaya çıkaran faktörler arasında maruz kaldığı kazalar da vardı. Meselâ Ağustos 1855 (Zilkade 1271)'te, Sardunya Devleti ticaret gemilerinden birisi yalıya çarparak yalının "hayluca mahali"ni yıkar. Yalı sahiplerinin şikâyeti üzerine, Hariciye Nezareti ile adı geçen devletin sefaretî arasından yapılan görüşmeler sonrası kazaya maruz kalan yerlerin keşif ve tahminî tamirat bedelleri tespit edilir. Bu bedeller çerçevesinde kararlaştırılan ve fakat ne kadar olduğu hakkında henüz bilgi sahibi olamadığımız tazminat, gemi sahibi tarafından yalı sahiplerine ödenerek sorun halledilir⁷⁶. Alınan bu tazminatla yalının kazada zarar gören kısımları onarılır.

2.6. 1885'teki Onarım

1293 Harbi sonrasında Balkanlar'dan gelen muhacirlerin bir kısmının yalıya yerleştirilmiş olması, söz konusu tarihte buranın oturulabilir bir hâlde olduğunu gösterir. Ancak göçmenlerin buraya yerleştirilmesi zamanla yalının harap olmasına yol açarak divanhane dışındaki kısımlarının tamamen harabe haline gelmesi sonucunu doğurur⁷⁷. Bunun üzerine esaslı bir tamirata ihtiyaç duyan yalı için harekete geçilir.

19 Ocak 1885 tarihli ve 26210 numaralı *Evkaf Defteri*'nde, bu yıl yalıda kapsamlı bir tamiratın yapılmasının plânlandığı anlaşılmaktadır⁷⁸. Bu tarihte yalının birimlerinde yapılması düşünülen bakım, onarım ve inşaat tutarı 74.781 kuruş 10 para olup bunun 43.256 kuruşu orta (harem) sahilhanesi, 31.525 kuruş 10 paraysa alt başta yer alan güney sahilhanenin masrafına aitti. Keşif bedelinden yapılan 10.781 kuruş 10 paralık indirimden sonra yalının tamir masrafı 64.000 kuruşa iner. Bu meblağın 53.384,5 kuruşu, vakfın hazine nezdindeki parasından, geri kalan 10.615,5 kuruşluk kısmınınsa vakfın

⁷⁵ BOA, D.HMH/317, nr. 21672/A, s. 222.

⁷⁶ BOA, Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi Evrakı (HR.MKT), nr. 115/1 (10 Za. 1271/25.07.1855).

⁷⁷ Tamer, "Kanlıca'daki Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı ve Yapılan Onarım", s. 248; Tamer, "Kanlıca'daki Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı", s. 202.

⁷⁸ Gerek bu vesikayı, gerekse Amcazade Hüseyin Paşa Vakfı'na ait diğer bazı vesikaları bana verme nezaketinde bulunan Marmara Üniversitesi Tarih Bölümü'ndeki çok değerli hocalarım Dr. Yüksel Çelik ve Dr. Murat Uluskan beylere teşekkür ediyorum.

mütevellisi Said Bey tarafından karşılanması kararlaştırılır. Said Bey, cebinden vereceği bu parayı, vakfın boş kalan kadrolarının maaşından alacaktır.

Evkaf Nezareti'ne sunulan bu proje adı geçen makam tarafından onaylanarak Babiâli'ye arz edilir. Bâb-ı Âlî tarafından yazılan 15 Eylül 1885 (3 Eylül 1301) tarihli tezkereyle yapılan talep doğrultusunda, gerekli işlemlere başlanmasının Padişahça onaylandığı bildirilir. Böylece yalnız kapsamlı bir onarım ve yenilenme işi için gereken izinler alınmış olur⁷⁹.

Bahsettiğimiz defter, yalnız birimleri, yapılması hedeflenen tamiratın detayları ve yapılan masrafların boyutları hakkında ayrıntılı bilgi içermektedir. Her ne kadar defterde, plânlanan bu işlerin yapılıp yapılmadığına dair kesin bir bilgi yoksa da, gerek projenin finansman problemi halledilmiş ayrıntılı bir restorasyon çalışması niteliğinde olması, gerekse bu projeye başlanması için devletin tüm birimleri ve Padişah tarafından onay verilmiş olması, bu tamiratın gerçekleştiği intibamı vermektedir. Yine bundan beş sene sonraki bir başka vesikada burada büyük, küçük ve boş olmak üzere üç yalıdan bahsedilmiş olması da, 1885'te plânlanan bu restorasyonun gerçekleştirildiği ihtimalini güçlendirmektedir⁸⁰. Oysa 1885'te bu yapıların önemli bir kısmı temeline kadar yıkılıp yeniden yapılmayı gerektirecek kadar harap bir hâldedir. Bu yıl yapılması plânlanan tamiratın yol haritası hükmünde olan söz konusu deftere göre 1885'te yalnız birimlerinde yapıldığını tahmin ettiğimiz tamirat şöyledir:

2.6.1. Orta Sahilhane'deki Onarım

Sahilhanenin alt ve üst katlarındaki harap olan potaların kuşaklamaları yeniden bağlanarak sıvası yapılır. Pervazlardan kullanılabilir durumda olanlar onarılır, tamir edilemeyecek kadar yıpranmış olanlarsa yenilenir ve tüm pervazlar boyanır. Sahilhanenin bu tamirata konu olan toplam alanı 1.623 zira, zira bazındaki tamirat maliyetiyse 7 kuruştur. Böylece pota ve pervazların toplam yenilenme ve onarım masrafı 11.363 kuruş 35 para tutar. Ancak sahilhanenin yenilenmeye ihtiyaç duyan dış kaplamalarından dolayı dış tarafın onarım masrafı bu kadarla sınırlı kalmaz. Buranın kullanılamaz durumdaki kaplamaları kaldırılır, nakış yerlerinden yalı baskısı olacak şekilde, bir yüzü rendeli olmak kaydıyla her üç tarafın tamamı kaplanır, bazı pervazlar yenilenir, yol tarafındaki cephenin sıvası dökülen kısımları tamir edilir ve tamamına üç kat badana yapılır. Kaplamanın birim fiyatı 11 kuruş olup, onarılan ve yenilenen 630,65 ziralık alanın toplam masrafı 6.937 kuruş 6 para tutar. Yola bakan

⁷⁹ BOA, EV.d, nr. 26210, vr. 5b.

⁸⁰ BOA, EV.d, nr. 36334, vr. 1b, 1890 (1307).

yerdeki cephenin sıva ve badanası yapılan alanın toplamı 187,60 zira, toplam masrafiysa 328 kuruş 6 paraydı.

Dışı kadar içi de tamire muhtaç olan sahilhanenin üst kat tavanlarının bir kısmının çita ve tahtaları yenilenir; az yıpranan alt katın tavanlarıysa kısmî bir tamirat yapılarak her iki katın tavanlarının tamamı yağlı boyayla boyanır. Böylece yola bakan bölümdeki odalarla denize bakan odalar ve sofanın tamire konu olan alanı 761,64 zira olup, zirası 5 kuruşa yapılan buraların onarım maliyeti 5.719 kuruş 42 parayı bulur.

Orta sahilhanenin tamir ve yenilenmeye ihtiyaç duyan bir başka bölümüyse cam ve çerçeveleriydi. Kullanılamaz hâle gelen çerçeveler çirali çamdan doğramacıkârî dört santimlik tahtadan yeniden yapılır, camlar değiştirilir, bazı pervazlar da yenilenir. 139,5 ziralık bir alanı içeren ve zirası 42 kuruşa mal olan bu onarım ve yenilenme işleminin diğer masraflarla birlikte toplam maliyetiye 5.840 kuruş 4 para tutar.

Sahilhanenin döşemelerinin onarım ve yenilenme işi çok daha kapsamlı bir çalışmayı gerektirir. Yapının en çok yıpranan kısmı olan döşemelerinin onarımı ya da yenilenmesi için çeşitli uzunluk ve genişlikteki kalaslar kullanılır. Kalaslar, gerek sağlam olduğundan dolayı yerinde bırakılan, gerekse yenilenen kirişlerin üzerine plânda belirtilen derecelere göre monte edilir. Bu proje kapsamında üst kattaki sofayla sokak ve deniz tarafına bakan sekiz oda; alt kattaki sofayla deniz tarafındaki dört oda ve koridorun döşemeleri onarılır ya da yenilenir. Bu tamiratta yenilenen döşemelerin toplam alanı 206,80 ziraydı. Zirası 17 kuruş tutan bu yenilenme işleminin toplam maliyetiye 3.515 kuruş 24 paraydı. 507,89 zira olan sahilhanenin onarılan döşemelerinin toplam alanı, döşemeleri yenilenen alanın yaklaşık iki buçuk katı kadardı. Zirası 5 kuruş olan bu onarımın toplam masrafiysa 2.539 kuruş 18 para tutar. Böylece, gerek yenilenen, gerekse onarılan döşemelerin masrafı olarak harcanan meblağ 6.055 kuruş 2 paraydı.

Alt katta onarılan diğer yerlerse sofalardı. Bunlardan, tamamen harap olan alt sofa yıkılıp yeniden yapılır. Yenilenen bu sofanın tavan ebadı 13 x 7,75 ziradan toplam 100,75 ziraydı. Zirası 14 kuruştan yapılan bu yerin toplam masrafiysa 1.410,5 kuruştur. Yine alt katta yer alan diğer sofaların döşemeleri yenilenir. Yenilenen 62,43 ziralık alanın zira masrafı 21 kuruş olup, toplam maliyetiye 1.311 kuruş 1 para tutar.

Onarım faaliyetleri çerçevesinde sahilhanenin çatı ve saçakları da elden geçirilir. Bütün kiremitler basdırmalı olarak aktarılır, eski kiremitler yenilenir, eksik olanlar tamamlanır ve hepsinin cepheleri harçla sıvanır. Bu tamirata konu

olan toplam alan 521,72 zira olup, toplam masrafsa, zirası 2 kuruştan olmak üzere 1.243 kuruş 17 para tutar. Yalının harap olan kenar saçakları da sökülür, yeni saçaklar yapılır ve yelkovanlı kitabe saçak inşa edilir. Bunun için yapılan toplam masrafsa 1.528 kuruş 6 paraydı.

Sahilhanenin bu yıl yapılan tamiratı sırasında onarım ve yenilenmenin yanı sıra daha önce var olan bazı yerlerin iptali de söz konusu olur. Bunların başında pencerelerin üzerindeki bend camları gelirdi. Artık lüzumu kalmayan bu camlar iptal edilir; buranın enkazından kuşaklama yapılarak, üzeri halis harçla sıvanıp badanası yapılır. Kare şeklinde olan bu camların sayısı 59 ve ebatlarıysa 0,86 x 0,86 ziraydı. Böylece iptal edilen toplam alan 43,7 zira olup, alanın zirası 11 kuruştan olmak üzere toplam 473 kuruş 30 paralık bir maliyetle kapatılır.

Sahilhane için yapılan masraflardan bir diğeri de nakliye ve diğer masraflar olup, bu da, burası için yapılan toplam masrafın kuruş cinsinden % 2,5'na tekabül eden 1.055 kuruşluk bir meblağdı⁸¹.

2.6.2. Güney Sahilhane'deki Onarım

Güney sahilhane diğeri göre fazlasıyla harap olduğundan buranın sadece tamirle kurtarılmasına imkân yoktu. Bu yüzden restorasyon işine hamamı dışındaki bütün binanın yıktırılmasıyla başlanır. Ardından mevcut enkazın içindeki çöpler ayıklanır, kalan malzeme uygun bir yere istif edilir. Yıkımı yapılan alanın genişliği 441 ziraydı. Zirası 3,5 kuruşluk bir masrafla yıkılan buranın yıkım işi için toplam 1.540 kuruş 12 para harcanır. Yıkımdan sonra, mevcut hamamın bitişiğinden, plân doğrultusunda temel yerleri kazılır. Enkazdan çıkan taşlar temel için kullanılır ve araları halis harçla sıvanır. Zemin seviyesine kadar temel duvarı bu şekilde yükseltilir. Bu inşaata konu olan alan 26,5 zira ve bu iş için yapılan masraf 781 kuruştur. Bu temeller üzerine yapılan duvarların toplam alanı 633,75 zira olup, zirası 21 kuruş olan bu inşa işleminin toplam maliyeti ise 13.308 kuruştur. Sahilhanenin çatısı için 2.004 kuruş, tavanı için 2.728 kuruş, zemin katın döşemeleri için 2.805 kuruş ve üst katın döşemeleri içinse 5.706 kuruş 16 paralık masraf yapılır.

Bunların dışında 1.000 kuruşluk masrafla hamamın bitişiğinde plân gereği bacalı bir ocak inşa edilir ve 150 kuruş değerinde iki takım halat alınarak yerlerine konulur. Yine yukarıda bahsedile gelen masrafların toplamının %

⁸¹ BOA, EV.d, nr. 26210, vr. 4a-5a.

5'ine karşılık gelen 1.501 kuruş 2 para da, mevcut malzemelerin nakliyesiyle diğer masrafların bedeli olarak ödenir⁸².

2.7. 1890'daki Onarım

1890'daki muhasebe kayıtlarına göre sahilhaneye ilgili üç ayrı masraf yapılır. Vakfa ait sahilhane özelliğini taşıyan yapı, sadece Anadoluhisarı'ndaki yalı olduğuna göre bahsedilen yer burası olmalıdır. Buna göre buradaki büyük sahilhanenin tamirâtı masrafı olarak 8.500 kuruş, küçük sahilhanenin tamirât masrafı olarak 1.025 kuruş ve boş (hâlî) sahilhanenin tamirâtı masrafı olarak da 3.500 kuruş harcanır⁸³.

2.8. 1947'deki Onarım

1926 yılına gelindiğinde, harabe hâline gelen yalının ayakta kalan son parçalarından biri olan divanhanesinin tavanları da bazı yerlerinden çökmeye başlar⁸⁴. Büyük bir bakımsızlığa maruz kalan divanhanenin, senelerce damının kiremitleri bile aktarılmadığından dolayı gerek tavan, gerekse içindeki süslemeler büyük zarar görür⁸⁵. Yalının meşruta olması sebebiyle devletten yardım alınamadığından⁸⁶ ve vakfının da orayı onaracak gücü olmadığından dolayı yapının divanhanesi kendi kaderine terk edilir.

Maarif Vekâleti'nin 24.12.1932 tarih ve 85871 sayılı yazısı üzerine, İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni'nin hazırladığı rapor, kendi kaderine terk edilen divanhanenin içler acısı hâlini ortaya koymaktadır. Rapora göre dış kısmı tamamen çürüyen divanhanenin içindeki tezyinatın % 70'i de harap hâldedir. Dahası süslemelerin yeniden oluşturulması fennen ve sanatın imkânsızdı. Dolayısıyla tamirine veya müze hâline getirilmesi mümkün olmayan divanhane için yapılabilecek tek şey, Topkapı Sarayı'nın içinde veya etrafında kurulacak metal veya ahşap bir iskelet üzerinde yapının iç süslemelerinin sergilenmesiydi⁸⁷.

1947 yılına gelindiğinde iyice harap hâle gelen yalının olumsuz şartlara en çok direnen birimi olan divanhanesi de bu yılın kışını çıkaramayacak hâle gelir. Divanhaneyi tutan direklerden birinin çürüyüp yıkılması, yalının deniz

⁸² BOA, EV.d, nr. 26210, vr. 5a-5b.

⁸³ BOA, EV.d, nr. 36334, vr. 1b 1890 (1307).

⁸⁴ D.A.S. "Amca Hüseyin Paşa Yalısı", s. 1101.

⁸⁵ Tamer, "Kanlıca'daki Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı", s. 202.

⁸⁶ Muhteşem Giray, "Köprülüzade Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı Restorasyonu", *Yapı*, 260, 2003, s. 86.

⁸⁷ Halil Çal, "Bürokrasimiz ve Eski Eserlerimiz", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 51, 1987, s. 183-184.

üzerindeki bu değerli parçasının onarımını gündeme getirir. Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Müdürlüğü (Bu tür tarihî binaların restorasyonunun MEB nezaretinde yapılması şarttı.), Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne gönderdiği 26 Mayıs 1947 tarih ve 4034/1339 sayılı yazıyla acil keşif yapılmasını istemesi üzerine, müze müdürü Tahsin Öz, müzede yüksek mimar olarak çalışan Cahide Tamer'i bu işle görevlendirir. Bunun üzerine Cahide Tamer ve ekibi, divanhanede kapsamlı bir keşif yapmaya başlar.

Keşif yapılırken Türkiye Anıtlarının Korunmasına ve Onarılmasına Yardım Derneği, bu tarihî yapıyı yok olma tehlikesine karşı korumak için 5.000 liralık bir ödenek ayırarak derneğin müşavir azası Tahsin Öz'e gönderir. Bu sınırlı ödeneği Cahide Tamer ve ekibi, divanhanenin öncelikle tamir ve güçlendirilmesi için harcar. Bu ödenekle başlıca şu çalışmalar yapılır:

1. Denizin etkisine karşı daha güçlü hale getirmek için divanhane sağlam duvara oturtulur. Bunun için deniz tarafındaki duvar, temeline kadar kazılıp yeniden örülür. Bu çalışma esnasında divanhanenin altında kayıkhaneye olmadığı ortaya çıkar ve bu durum çekilen fotoğraflarla kayda geçilir.

2. Deniz tarafından divanhaneyi ayakta tutan direkler zamanla çürüdüğünden dolayı işlevsiz kalmıştı. Bu direkleri söken restorasyon ekibi yerlerine aynı tür ve biçimdeki yenilerini koymaz. Bunun sebebi orijinal yapıda bu direklerin yerine, deniz dalgalarının sarsıntılarını ana binaya daha az yansıtan eli böğründelerin kullanılmış olmasıydı. Bundan dolayı ekip, beden duvarlarından gelen yükleri alçak noktalara eli böğründe denilen eğri ağaçları yerleştirerek yalıtıyı denizin etkisine karşı izole eder.

3. Döşeme kirişlerinin çürük ve kırık olanları ayıklanır; aralarında işe yarayanları tekrar kullanılır ve bunlardan deniz etkisine maruz kalanları izole edilir.

4. Kötü durumdaki tabanların ikisi değiştirilir. Çıkmanın bütün yükünü taşıyan ve bundan dolayı çatlayan taban, demir bir kirişe oturtularak takviye edilir.

5. Döşeme kaplaması, eskiler kullanılarak yeniden yapılmaya çalışılmışsa da bunların önemli bir kısmının çürümüş olması, alanının bir kısmının açıkta kalmasına yol açtığı tespit edilir.

6. Dış kaplama, mevcut tahtalardan uygun olanlarıyla çürümüş olanların yerine yenilerinin kullanılmasıyla yapılır.

7. Mermer havuz elden geçirilerek derzlenir.

8. Çatıda basit bir kiremit aktarmasıyla geçici bir dere tamiri yapılır⁸⁸.

Sınırlı bir bütçeyle yapılan bu tamirle acil olan işler yapıldığından divanhanenin tamamen yok olmaktan kurtarıldığı elbette söylenemez. Bu onarımla ancak divanhaneyi bekleyen kötü akıbet bir süreliğine ertelenir. Türkiye’de Tarihi Anıtların Korunmasına ve Onarılmasına Yardım Derneği’nin isteği üzerine Cahide Tamer, 1948 yılında divanhanenin 8.153,33 TL karşılığında onarılabileceğine dair keşif raporu hazırlar ve bunu 17 Ağustos 1948’de Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Tahsin Öz’e sunar⁸⁹. Sonraki tarihlerde herhangi bir tamiratın olmaması bu ödeneğin ayrılmadığını ve dolayısıyla divanhanenin yine kaderine terk edildiğini göstermektedir.

2.9. 1953-1954’teki Onarım

1953 yılında bu sefer Amcazade Hüseyin Paşa Vakfı mütevellisinin başvurusu üzerine İstanbul Valiliği iki yüksek mimara bir keşif raporu hazırlatır. Hazırlanan ve 3 Kasım 1953’te Eski Eserleri Koruma Encümeni Başkanlığı’na gönderilen raporda divanhanenin 50.408 TL karşılığında onarılabileceği ifade edilir. Encümen tarafından bilgisine başvuru Cahide Tamer, 12 Kasım 1953 tarihli yazısıyla bahsedilen meblağın bir bütçe ve vakit meselesi olduğunu, geçecek bu zamandan dolayı divanhanenin çok harap olacağını, dolayısıyla bu tahribatın önünü almak için çatısının acil olarak onarılması gerektiğini, bunun için 5.000 TL’ye ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Bunun üzerine Belediye’den temin edilen 5.000 TL’lik ödenekle Y. Mimar Hikmet Koyunluoğlu tarafından divanhanenin onarımı gerçekleştirilir⁹⁰. Bu yılın ikinci yarısında divanhanede bazı onarımlar daha yapılır. Türkiye Anıtlar Derneği İstanbul Şubesi’nin tahsis ettiği 15.000 TL’lik bir ödenekle 1954’te yine Y. Mimar Hikmet Koyunluoğlu’ya yaptırılan tamirin kontrol mimarlığınıysa Cahide Tamer yapar⁹¹.

⁸⁸ Tamer, “Kanlıca’daki Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı ve Yapılan Onarım”, s. 248-251, 292; Kâmuran Evranos, “Tarihî Meşruta Yalısı Onarılıyor”, *Son Saat Gazetesi* (05.12.1947); Tamer, “Kanlıca’da Amca Hüseyin Paşa Yalısı”, s. 227-229; Tamer, “Bir Tanığın Seyir Defterinden: Cahide Tamer’in Uzun Yolculuğu”, s. 69; Üstün Alsaç, *Türkiyede Restorasyon*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s. 44; Tamer, *Amcazâde Yalısı ve Manzumesi Onarımları*, s. 13-20; Kuruyazıcı, “Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı Kendi Gidiyor, Adı Kalacak”, s. 72-73.

⁸⁹ Tamer, *Amcazâde Yalısı ve Manzumesi Onarımları*, s. 17-21.

⁹⁰ Çal, “Bürokrasimiz ve Eski Eserlerimiz”, s. 187.

⁹¹ Tamer, *Amcazâde Yalısı ve Manzumesi Onarımları*, s. 21-27, 103-104; Kuruyazıcı, “Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı Kendi Gidiyor, Adı Kalacak”, s. 73-74.

2.10. 1971-1972'deki Onarım

Boğazın bu çok kıymetli mimari eserinin 1885'ten itibaren esaslı bir onarımı yapılmadığından ve sadece ömrünü uzatacak kısmî onarımlarla yetinildiğinden dolayı tamiri hususu gündemden hiç düşmez. Malî imkânsızlıkların doğurduğu ihmalkârlığın yanı sıra doğal şartların yıkıcılığına karşı da ayakta kalma mücadelesi veren divanhanenin imdadına bu sefer Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (TTOK) Başkanlığı yetişir. Kurum, önceki yıllarda yapılanlardan farklı olarak yalının divanhanesini restore etmek ister. Ancak restorasyondan sonra buranın mesken olarak kullanmasının kısa zamanda tahribata tekrar yol açacağını gerekçe gösteren kurum, restorasyon sonrası yalının statüsü hakkındaki şartını vakfın mütevellisine ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne kabul ettirir. Bu şart, divanhanenin restorasyondan sonra mesken olarak kullanılmaması ve ziyarete açık bir müze hâline getirilmesini içeriyordu. Bu hususta o zamanki vakıf mütevellisi Nurettin Köprülüoğlu'ndan alınan taahhütnamenin Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından da onaylaması üzerine restorasyona başlanır.

Yalının restorasyon faaliyetleri devam ederken ilginç bir gelişme yaşanır. Neredeyse bitme noktasına gelen restorasyon projesinin Anıtlar Yüksek Kurulu'ndan geçmemesinden dolayı onarım olduğu gibi bırakılır. Projenin kuruldan geçmemesinin ve restorasyon faaliyetlerine son verilmesinin sebebi, kurulun yapıyı tamamen yıkıp aslına uygun bir şekilde yeniden yapılması teklifinin TTOK tarafından kabul edilmemesidir. Ancak bu tamamlanamayan restorasyon bile yalının divanhanesinin ömrünü uzatmaya yeter. Bu proje kapsamında 24 Ocak 1972 tarihine kadar divanhanenin onarımı için 100.000 TL harcanır⁹².

2.11. 1977-1978'deki Onarım

Yalının cüzî bir onarımı bu sefer 1977-1978'de Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma (T.A.Ç) Vakfı tarafından gerçekleştirilir. 1976'da kurulan T.A.Ç. Vakfı, ilk yönetim kurulu toplantısında yalının divanhanesini onarma kararı alır. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu bu kararı olumlu karşılamakla birlikte restorasyon için gerekli araştırma, projelendirme ve kurul kararının uzun bir sürede gerçekleşeceği uyarısında bulunarak, bu süreçte divanhanenin daha fazla harap olmaması için yapılması gereken acil onarımları da sıralar. Bunun üzerine T.A.Ç. Vakfı, yalının bağlı olduğu Amcazade Hüseyin Paşa Vakfı ile bir protokol imzalayarak, Anıtlar

⁹² Tamer, *Amcazâde Yalısı ve Manzumesi Onarımları*, s. 26-31; Kuruyazıcı, "Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı Kendi Gidiyor, Adı Kalacak", s. 74-75.

Kurulu'nun beyan ettiği acil onarıma Kasım 1977'nin sonunda başlayarak bunu bir buçuk ayda tamamlar. Ancak, yalının asıl restorasyon ve onarımı için gerekli olan proje ve araştırma faaliyetleri, vakıf mütevellileri, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve T.A.Ç. Vakfı arasındaki anlaşmazlıklardan dolayı bir türlü sonuçlanmaz ve 1977'de başlayan yazışma süreci 1991'de olumsuz olarak sonuçlanır⁹³.

2.12. 2004'teki Onarım⁹⁴

Bu yılki onarım, vakıfta yaşanan müteveli değişikliğinden hemen sonra gerçekleşir. 2004'te vakfa müteveli olarak atanan Ahmedî Cengiz Köprülü, artık tamamen yıkılmaya yüz tutmuş divanhanenin kurtulması için harekete geçer. Acil olarak yapılması gereken onarım için Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün hazırlattığı projenin maliyetinin çok yüksek olması ve vakfın bunu karşılayacak kadar parasının bulunmamasından dolayı onarımın bu projeye göre yapılması düşüncesinden vazgeçilir. Bunun yerine vakfın mütevellisi divanhanenin acil olarak onarılması gereken yerlerini vakfın kendi imkânlarıyla onarmaya başlar. Aralık 2004'ten Temmuz 2005'e kadarki sekiz aylık dönemde yalıda başlıca şu tamirat gerçekleştirilir:

1. Üstü 9 metreye kadar çökmüş divanhane çatısının daha fazla çökmemesi için içeriden 15 x 15'lik direkler ile dikey takviyesi yapılır.

2. Denize doğru kuvvetli bir açı ile sarkan divanhane binası 15 x 15 direklerle oluşturulan yatay konstrüksiyonla ve bu konstrüksiyon da zeminden itibaren dikey direklerle takviye edilir. Böylece divanhane içeriden yatay ve dikey olarak askıya alınır.

3. Divanhane zemininin zamanla boşalmasından dolayı deniz suyunun içeriye girdiği alanlar suya dayanıklı malzemelerle doldurularak kapatılır.

4. Divanhanenin her iki yanı ve denize uzanan yan cepheleri, 15 x 15'lik direkler ile askıya alınır.

5. Divanhane içindeki sarkıp kopan tezyinatlı panolar, yerinde koruma altına alınır. Yine divanhanenin içinin üç boyutlu noktalama bulutu şeklinde rölöveleri çıkarılır.

6. Divanhanenin çatısı üzerindeki yığılma haline gelen kiremitler kaldırılır. Çürüyerek âdeta un haline gelen kaplama tahtaları süpürülerek eski

⁹³ Rakım Ziyaoğlu, *Yorumlu İstanbul Kütüğü*, Yenilik Basımevi, İstanbul 1985, s. 328; Hasan Kuruyazıcı, "Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı Kendi Gidiyor, Adı Kalacak", s. 82-84.

⁹⁴ Bu tarihteki onarıma dair bilgi vakfın mütevellisi Ahmedî Cengiz Köprülü'den alınmıştır.

konstrüksiyona dokunulmadan üzerine geçici bir çatı konstrüksiyonu daha yapılır. Bu konstrüksiyonun üzeri su geçirmeyen OSB ile kaplanır. OSB üzerineyse suya dayanıklı ama hafif membran kaplama döşenir.

7. Cam, çerçeve ve doğramaları yok olan pencereler, PVC malzeme ile kapatılır.

8. Divanhanenin elektrik ve su tesisatı döşenir.

9. Yalı bahçesi temizlenip, denizden ve karadan çelik tel örgü sistemi ile kapatılarak koruma altına alınır. Beş tane yeni demir kapı yapılır.

10. Yalı parselinde bulunan ve belediyece yıkılan evlada ait ruhsatsız yapıların enkazı temizletilir.

11. Divanhane ve meşruta binaların eksik projeleri tamamlanarak Anıtlar Kurulu'na tasdik ettirilir.

2.13. Yalının Günümüzdeki Durumu

Bugün, bir kısmını yukarıda saydığımız onarım ve restorasyonlardan dolayı yalının ancak divanhanesi, mutfağı, havuzu ve iki hamamı nispeten sağlam bir şekilde ayakta kalabilmiştir. Buradaki diğer yapılarınsa sadece temel ve kalıntıları günümüze kadar gelebilmiştir. Vakıf mütevellisinin Ağaoğlu Şirketler Grubu'na bağlı Akdeniz İnşaat Firması'yla imzaladığı sözleşmeyle, yalı yap-işlet-devret usulüyle kiraya verilmiştir. Buna göre firma yalıda 25 yıl kiracı kalma karşılığında, yalının kıyıdaki bütün birimlerini orijinal hâline göre restore etme işini üzerine almıştır (Figür 6).

Sonuç

Türk klasik sivil mimarisinin günümüzdeki en eski eserlerinden biri olan Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı, 1699'da inşa edildiği tahmin edilmektedir. Yalı yaptırana, hukuki durumuna, rengine ve fiziki özelliklerine göre Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı, Köprülü Yalısı, Meşruta Yalı, Kırmızı Yalı ve Direkli Yalı gibi değişik isimlerle anılmıştır.

Amcazade'nin vakfiye kayıtlarından anlaşıldığına göre yalı dışında Anadoluhisarı'nda kendisine ait birçok yapı grubu daha bulunmaktaydı. Bu yapıların bir kısmı denize paralel uzanırken, bir kısmı içerideki düzlükten kıyıya doğru uzanmakta, bir kısmıysa yalıya ait ve yalının arkasındaki yamaca doğru uzanan korunun içinde yer almaktaydı. Bunlardan kıyıdakiyle onun arkasında yer alan yapı grubu birer yalıydı. Denize paralel uzanan yapı grubu, iç ve dış bölüm olmak üzere iki kısımdan oluşmaktaydı. Buradaki yapıların hepsi, Evâhır-ı Şaban 1113/20-30 Ocak 1702 tarihli vakfiyeyle vakfedilmiştir.

Amcazade'nin sadaretiyle birlikte yalının divanhanesi bir kabul salonu görevi görmeye başlamıştır. Gerek Paşa'nın sağlığında ve gerekse onun ölümünden sonra yalıda başta Padişah ve elçiler olmak üzere birçok yerli ve yabancı devlet adamı ağırlanmıştır. Burada Amcazade'nin sadareti döneminde Sultan II. Mustafa, Avusturya ve Lehistan elçileri ağırlanırken, onun ölümünden sonraysa İran ve Avusturya elçileri ağırlanmıştır. Yine bazı padişahlar burayı bir dinlenme mekânı olarak kullanmışlardır.

Yalıyı her ne kadar yaptıran kişi Amcazade ise de, kendisinin burada çok sık kaldığı söylenemez. Çünkü onun sadareti döneminde Padişah çoğunlukla Edirne'de ikamet ettiğinden, kendisi de mecburi olarak orada ikamet etmiş; dolayısıyla yalısında fazla kalma fırsatı bulamamıştır. Yalının, içinde evlâdının oturması şartıyla kendisi tarafından vakfedilmiş olmasından dolayı, burası günümüze kadar soyundan gelenler tarafından mesken olarak kullanılmıştır.

Yalı zaman içinde iklim, yangın, kazalar, doğal afetler ve insanî faktörler sebebiyle birçok kez harap olmuş ve tamire muhtaç hâle gelmiştir. Tespit edebildiğimiz kayıtlara göre 1765, 1766, 1767, 1768, 1810, 1855, 1885, 1890, 1947, 1953, 1954, 1971-1972, 1977-1978 ve 2004 yıllarında yalının onarımı yapılmıştır. Sadece divanhane, mutfak, iki hamam ve havuzu ayakta kalabilmiş olan yalının günümüze kadar diğer birimlerinin yalnız kalıntıları ulaşabilmiştir. Vakfın bir inşaat firmasıyla yaptığı sözleşmeyle yalı yap-işlet-devret yöntemiyle 25 yıllığına kiraya verilmiş olup, sözleşme gereği inşaat firması tarafından restore edilecektir. Birçok kısmî ve yarım kalmış onarımlar gören sivil mimarimizin bu eşsiz örneğini kurtaracak olan söz konusu projenin bir an önce hayata geçirilerek başarıyla sonuçlandırılması, kültürümüz açısından büyük bir önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

1. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Bab-1 Defteri Haremeyn Muhasebesi Kalemi Defterleri (D.HMH.d), nr. 21641, 279-A, 21672/A.

Bab-1 Defteri Teşrifat Kalemi Evrakı (D.TŞF), nr. 1/79.

Cevdet Bahriye (C.BH), nr. 1634, 3712.

Cevdet Evkaf (C.EV), nr. 1045, 659, 10186, 6527, 7719, 30551.

Evkaf Defterleri (EV.d), nr. 26210, 36334,

Evkaf Haremeyn Muhasebesi Defterleri (EV.HMH.d), nr. 5411.

Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi Evrakı (HR.MKT), nr. 115/1.

Maliyeden Müdevver Defterler (MAD), nr. 5362.

Mühimme Defterleri (MD), nr. 31, 39, 73, 33, 35, 36, 39, 42, 43, 51, 52, 61, 64, 67, 73.

Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Deva'ir Evrakı (A.MKT.NZD), nr. 48/41.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)

Amcazade Hüseyin Paşa Vakfiyesi (AHPV), nr. 502, (20-29 Ocak 1702/Evâhır-ı Şaban 1113) s. 1-17/16-32.

2. Araştırma ve İncelemeler

ALİKILIÇ, Dünder, "Osmanlı Saray Teşrifâtı ve Törenleri", *Türkler*, IX, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

ALSAC, Üstün, *Türkiyede Restorasyon*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Anonim Osmanlı Tarihi (1099-1116/1688-1704), haz. Abdülkadir Özcan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

ASLANAPA, Oktay, *Osmanlı Devri Mimarîsi*, İnkılap Yayınevi, İstanbul 2004.

BAKKÂLZÂDE DEFTERDÂR SARI MEHMED PAŞA, *Zübde-i Vekayiât*, haz. Abdülkadir Özcan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

BALCI, Perihan, *Eski İstanbul Evleri ve Boğaziçi Yalıları*, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1975.

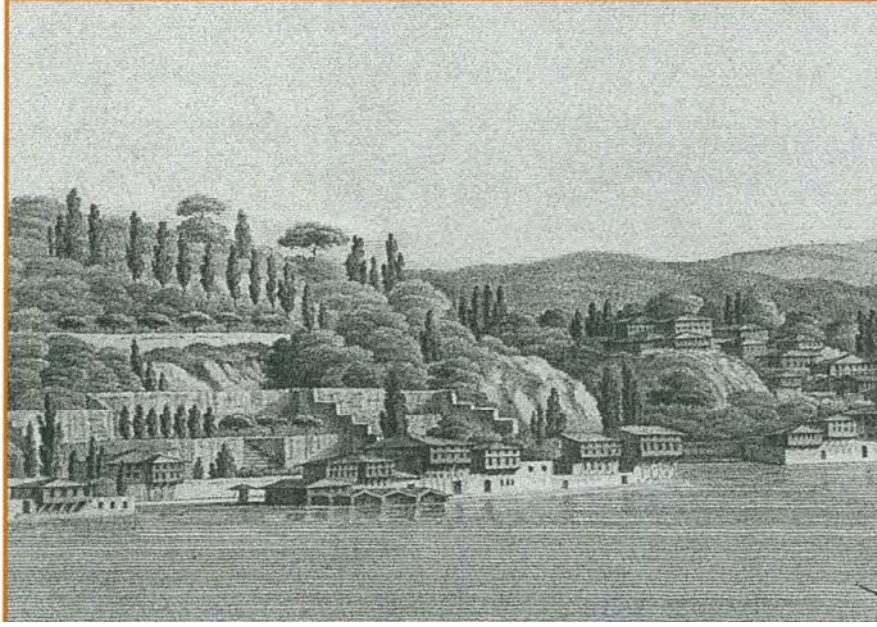
BİROL, İnci A., "Sivil Mimarimizin İncilerinden Amcazade Hüseyin Paşa Yalısının Bezemeleri", *Vakıflar Dergisi*, XXIX, 2005, s. 451-462.

Bostancıbaşı-nâme, Süleymaniye Kütüphanesi, Süheyl Ünver Koleksiyonu, nr. 63.

- BOYAR, Sami, “The Yalı of Amcazade Hüseyin Paşa”, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 33/312, 1972, s. 28-32.
- ÇAL, Halil, “Bürokrasimiz ve Eski Eserlerimiz”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 51, 1987, s. 183-192.
- D.A.S. “Amca Hüseyin Paşa Yalısı”, *Milli Mecmua*, VI-68, 1926, s. 1098-1101.
- _____, “Türk Evi Mimarisi Hakkında Birkaç Söz”, *Şehremaneti Mecmuası*, 36, 1927, s. 733-737.
- Dîvân-ı Belâğat-Unvân-ı Nazîm*, Takvimhane-i Amire, İstanbul 1257.
- ELDEM, Sedad Hakkı, *Köşkler ve Kasırlar*, II, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul 1974.
- _____, *Türk Evi, Osmanlılar Dönemi, Turkish Houses Ottoman Period*, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayınları, İstanbul 1986.
- _____, *Boğaziçi Yalıları II-Anadolu Yakası, The Yalis of The Bosphorus Anatolian Side*, Vehbi Koç Vakfı, İstanbul 1994.
- _____, “Boğaziçi Anıları”, *İstanbul Armağanı 2: Boğaziçi Medeniyeti*, haz. Mustafa Armağan, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul 1996.
- ERDENEN, Orhan, *Boğaziçi Sahilhaneleri I: Anadolu Yakası*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2006.
- _____, *Boğaziçi Kendini Anlatıyor*, Kitabistanbul, İstanbul 2007.
- EVRENOS, Kâmuran, “Tarihî Meşruta Yalısı Onarılıyor”, *Son Saat Gazetesi* (05.12.1947).
- EYİCE, Semavi, “Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, III, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1991, s. 11-13.
- GİRAY, Muhteşem, “Köprülüzade Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı Restorasyonu”, *Yapı*, 260, 2003, s. 85-88.
- HAMMER, Baron Joseph Von Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi*, haz. Mümin Çevik, Erol Kılıç, Vecdi Bürün, VII, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1991.
- HİSAR, Abdülhak Şinasi Hisar, “Anadoluhisarı’nda Köprülüler Yalısı”, *Hayat Mecmuası*, 27, 1954, s. 8-9.
- _____, “Boğaziçi Yalılarına Dair”, *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, 4, 1958, s. 33-37.
- İstanbul Ahkâm Defterleri, İstanbul’da Sosyal Hayat*, I-II, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul 1998.

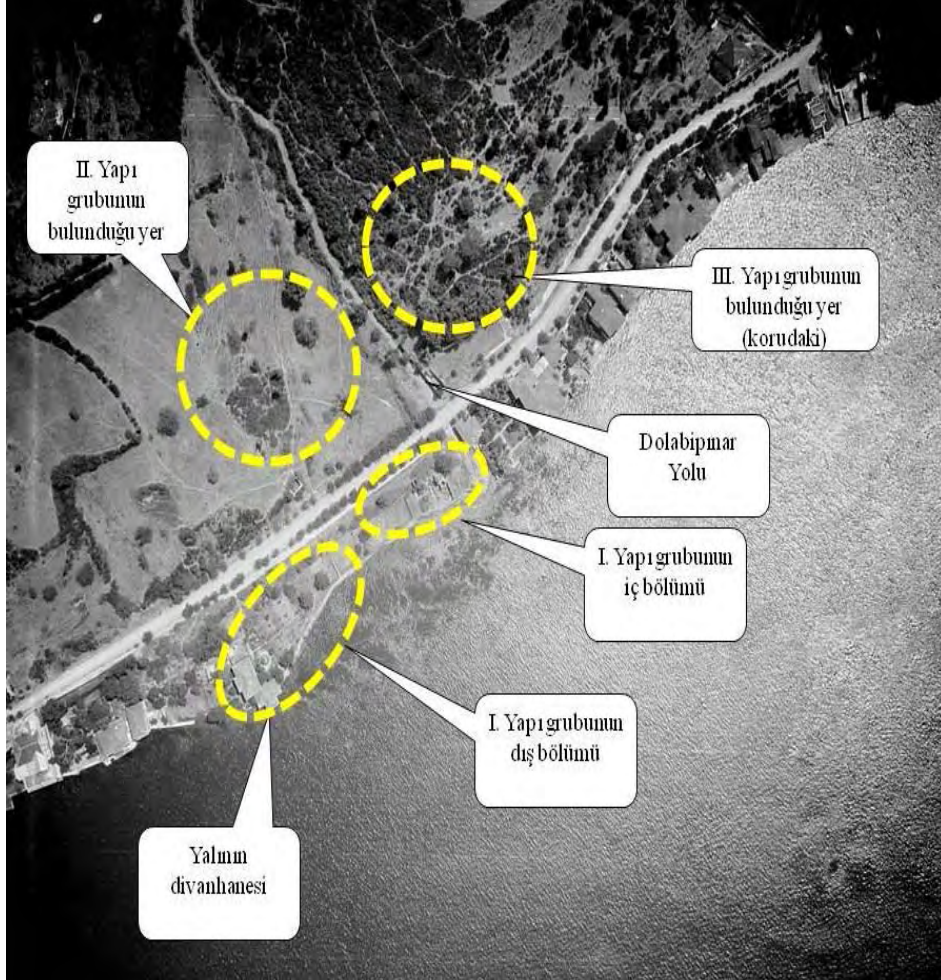
- KOÇU, Reşad Ekrem, “Bostancıbaşı Defterleri”, *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, 4, 1958, s. 39-90.
- _____, “Bostancıbaşı Defterleri”, *İstanbul Ansiklopedisi*, VI, Reşad Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay Yayını, İstanbul 1963, s. 2979-2995.
- KÖPRÜLÜ, Orhan, *Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006.
- KURUYAZICI, Hasan, “Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı Kendi Gidiyor, Adı Kalacak”, *Yapı (Mimarlık, Tasarım, Kültür, Sanat)*, 258, 2003, s. 258, 70-76.
- MEELLING, M., *Voyage Pittoresque de Constantinople et des Rives du Bosphore, İstanbul'da ve Boğaziçi'nde Resimlerle Bir Gezinti* (Tıpkı basım), Tifdruk Matbaacılık-Doğan Kardeş Matbaacılık İstanbul 1969.
- MERCANLIGİL, Muharrem, *Ebced Hesabı*, Doğu Matbaası, Ankara 1960.
- Nâbi Dîvânı, I*, haz. Ali Fuat Bilkan, MEB Yayınları, Ankara 1997.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Karlofça Antlaşması”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2001, s. 504-507.
- ÖZKAN, Selim Hilmi, *Amcazâde Hüseyin Paşa'nın Hayatı ve Faaliyetleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2006, s. (Doktora Tezi).
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, MEB Yayınevi, İstanbul 1983.
- RADO, Şevket Rado, “Bostancıbaşı Defterleri Hakkında”, *Hayat Tarih Mecmuası*, I-6, 1972, s. 3-32.
- SALADİN, MM.H. – MESGUİCH, René, *Le Yali des Keupruli a Anatoli Hissar Asiatique du Bosphore*, Société des Amis de Stambol, Paris 1915.
- _____, “Anadolu Hisarı'ndaki Köprülü Yalısı”, çev. Elif Gökteke, *P Dünya Sanatı Dergisi*, 19, 2000, s. 130-139.
- SERTEL, Vuslat, *Defter-i Bostancı (Anadolu ve Rumeli Sevahilinde Bulunan Binalara Dair Defter: 4967 No.lu Defter)*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul 1950-1951, s. (Bitirme Tezi, nr. 1892).
- SİLÂHDAR FINDIKLILI MEHMED AĞA, *Nusretnâme (1106-1133/1695-1721)*, Tahlil ve Metin, haz. Mehmet Topal, İstanbul 2001, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Doktora Tezi).
- ŞEHSUVAROĞLU, Halûk Y. Şehsuvaroğlu, *Boğaziçi'ne Dair*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul 1986.
- ŞİMŞEK, Mehmet, *Yahyâ Nazîm Dîvânı (III. Dîvân)*, (İnceleme-Metin), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2007 (Yüksek Lisans Tezi).

- TAMER, Cahide, “Kanlıca’daki Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı ve Yapılan Onarım”, *Arkitekt*, 11-12, 1947, s. 248-251, 292.
- _____, “Kanlıca’daki Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı”, *Tarih Hazinesi*, 4, 1951, s. 201-202.
- _____, “Kanlıca’da Amca Hüseyin Paşa Yalısı”, *Abidelerimiz*, 2, 1954, s. 227-229.
- _____, “Anadoluhisarında Meşrûta Yalı, Amucazâde Hüseyin Paşa Yalısı”, *İstanbul Ansiklopedisi*, II, Reşat Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay Yayını, İstanbul 1959, s. 823-827.
- _____, “Bir Tanığın Seyir Defterinden: Cahide Tamer’in Uzun Yolculuğu”, *İstanbul’dan Göreme’ye Kültür Mirasımız*, Milliyet Yayını, 9. Fasikül, 02.02.1984, s. 69.
- _____, *Amcazâde Yalısı ve Manzumesi Onarımları*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul 2001.
- Târîh-i Râşid*, II, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1282.
- TUNÇER, Beyhan, *Bostancıbaşı Defterinin İstinsahı ve İndeksi (8866 Numaralı Defter)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul 1949-1950, (Bitirme Tezi, nr. 1967).
- UZEL, Nezih, “Köprülüler Yalısı”, *Hayat Tarih Mecmuası*, II-8, 1965, s. 89-90.
- ÜNVER, Süheyl – ELDEM, Sedat Hakkı, *Amucazade Hüseyin Paşa Yalısı*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul 1970.
- ÜNVER, Süheyl, “Boğaziçi’nde Güzellerin Güzeli”, *Milliyet Gazetesi* (22.08.1952).
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “XVIII. Asır Türk Vakıflarının İktisadî Boyutu”, *Vakıflar Dergisi*, 18, 1984, s. 7-41.
- YILDIZ, Murat, “Osmanlı Devleti’nde Topun Savaş Dışında Bazı Kullanım Alanları”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 180, Mayıs-Haziran 2009, s. 181-194.
- YÜCEL, Erdem, “Değerli Bir Vezir’den Kalabilen Eserler: Amcazade Hüseyin Paşa ve Mimari Eserleri”, *Tarih Konuşuyor*, VI-34, 1966, s. 2830-2833.
- _____, “Türk Mimarisinin Günümüze Kadar Ulaşan Bir Şaheseri: Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı”, *Tercüman Gazetesi* (03.10.1968).
- _____, “Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı”, *Turizm*, XII-95, 1969, s. 20-21.
- ZİYAOĞLU, Rakım, *Yorumlu İstanbul Kütüğü*, Yenilik Basımevi, İstanbul 1985.

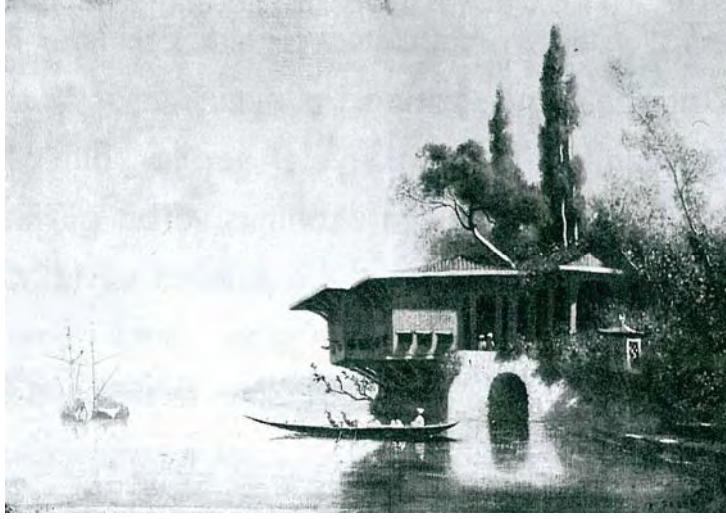
EKLER⁹⁵

Figür 1: Meeling'in gravürüne göre yalı
(*Voyage Pittoresque de Constantinople et des Rives du Bosphore*, İstanbul 1969).

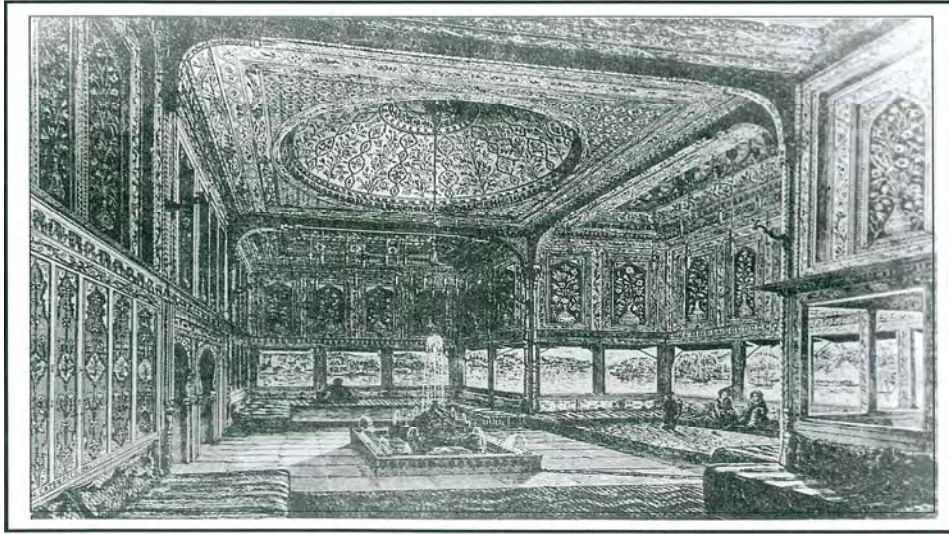
⁹⁵ Ekler kısmında verdiğimiz görsel malzemelerin önemli bir kısmını arşivinden aldığımız vakfın mütevellisi Ahmedî Cengiz Köprülü ve 2004'ten beri yalıyla ilgili çalışmalar yapan Mimar Özcan Gürsel beylere teşekkür ediyorum.

Figür 2: Yalınm birimlerinin bulunduğu tahminî yerler (1930'lu yıllarda çekilen ve vakfın mütevellisi Ahmedî Cengiz Köprülü'nün arşivinden alınan bu fotoğrafın kaynağı tespit edilemedi)

Figür 3: Th. Fzère'nin yalının divanhanesiyle ilgili tablosu
(Süheyl Ünver-Sedad Hakkı Eldem, *Amucazade Hüseyin Paşa Yalısı*, İstanbul 1970).

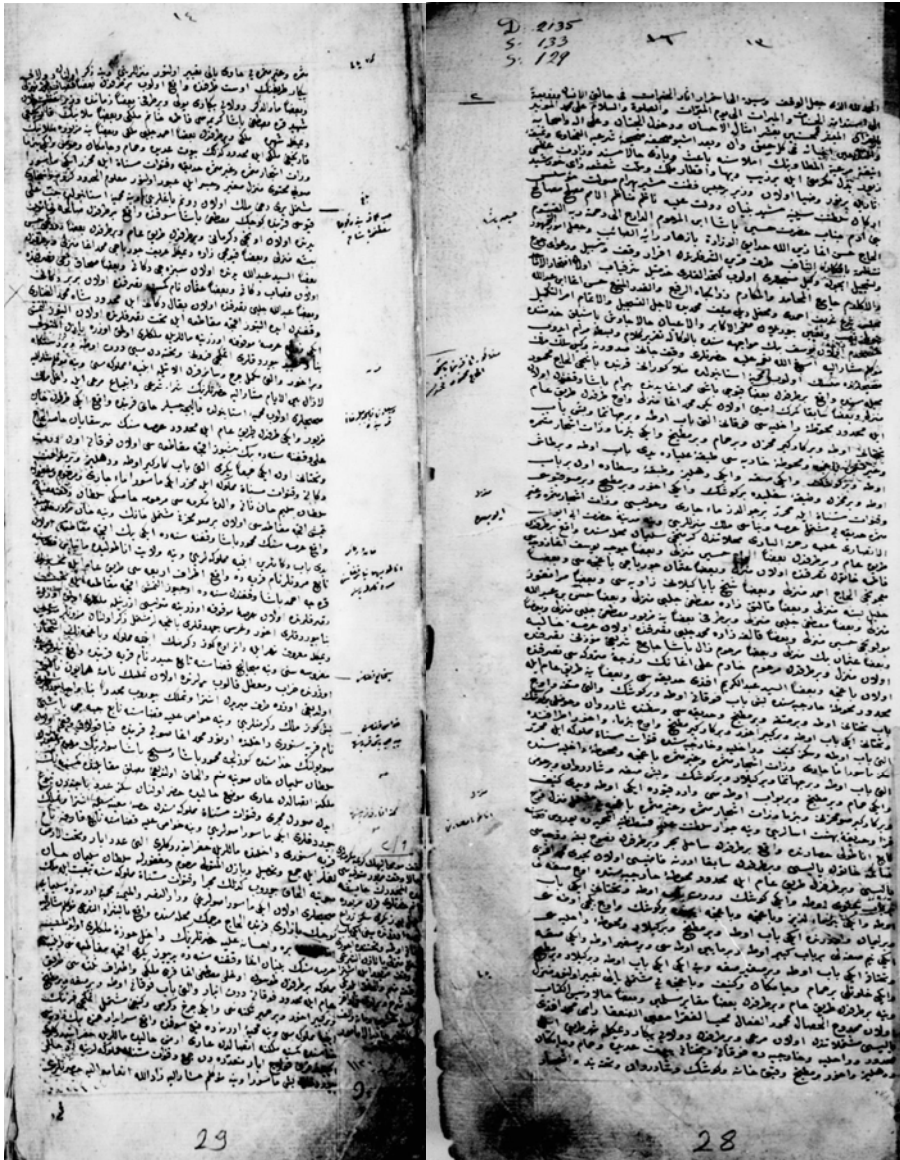
Figür 4: Catenacci'ninin gravürüne göre divanhane
(Cahide Tamer, *Amcazâde Yalısı ve Manzumesi Onarımları*, İstanbul 2001, s. 10).

Figür 5: Fıskiye
(Cahide Tamer, *Amcazâde Yalısı ve Manzumesi Onarımları*, İstanbul 2001, s. 10).

Figür 6: Yalının restorasyonu plânlanan kısımlarının genel görünüşü
(2004'ten beri yalıyla ilgili çalışmalar yapan Mimar Özcan Gürsel'in Arşivinden)

Figür 7: Yalını vakıf malı yapan vakfiye sureti (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, nr. 502, s. 28-29).